

LENIN IN KRIZE V RKP(b) V LETIH OD 1918 DO 1921

Marijan Britovšek*

UDC 329.15(47)„1918/1921“: 92 Lenin

Marijan BRITOVŠEK, Associate Professor, The Faculty of Philosophy, University of Ljubljana, 61000 Ljubljana, Yu: LENIN AND THE CRISES IN RUSSIAN COMMUNIST PARTY IN THE YEARS 1918 – 1921.

The author discusses Lenin's role in dealing with two critical situations. The first arose when the peace treaty of Brest Litovsk was signed, as the concepts of Lenin, Trotsky and some others differed considerably. The second was due to the difficult economic situation, when the viewpoints and demands of Trotsky were met with a sharp reaction of the trade unions.

I. Brest – Litovski mir in kriza v boljševiški partiji

Pred mlado sovjetsko državo je stala izredno težka naloga, da čimprej dokonča vojno. Na zgodovinski nočni seji drugega vseruskega kongresa sovjetov so 8. novembra 1917 soglasno sprejeli „odlok o miru“. V njem je revolucionarna vlada ponudila vsem vojskujočim se državam, naj sklenejo splošen demokratičen mir, brez aneksij in kontribucij. Za mnoge je mirovni odlok boljševikov pomenil zgolj politično demonstracijo. Menjševiki in desni socialni revolucionarji so povsod razglašali, da od oktobrskega preobrata ni pričakovati praktičnih rezultatov. Bili so prepričani, da nemški imperialisti ne bodo priznali boljševikov in se ne bodo hoteli pogajati z njimi, antanta pa jim bo napovedala vojno, če bodo začeli voditi ločena pogajanja. Že od začetka februarske revolucije sta britanski in francoski poslanik oblegala Lvova, Miljukova in Kerenskega z zahtevo, naj zatrejo aktivnost Leninove partije.¹ Dva dni pred oktobrsko revolucijo je britanski veleposlanik zahteval, naj vlada takoj aretira Trockega.² Ko so boljševiki osvojili oblast, so njihovi revolucionarni pozivi bolj malo upoštevali ustaljene diplomatske oblike. Njihove grožnje, da bodo objavili tajne pogodbe, jih razveljavili in prenehali z vojskovanjem, so poslanike antante spravljale v bes.

Trocki je nastopil funkcijo komisarja za zunanje zadeve šele po enem tednu, ker so ga dotlej zaposlovali boji proti četam Kerenskega. Na ministrstvu za zunanje zadeve sprva

* dr. Marijan Britovšek, Filozofska fakulteta v Ljubljani, Aškerčeva 12

1 Paleologue M., *La Russie des Tsars pendant la Grande Guerre*. III. Paris 1922, stran 265, 280; Buchanan G., *Meine Mission in Russland*. Berlin 1926 (dalje navajam: Buchanan, *Meine Mission*), stran XXX. ☛

2 Buchanan, *Meine Mission*, stran 205

ni srečal nikogar. Po daljšem iskanju je mornarju Markinsu uspelo najti upravnika pisarne grofa Tatiščeva. Trocki je od njega zahteval, naj mu izroči tajne pogodbe in diplomatsko korespondenco, kar pa je ta odklonil. Trocki je nato dal aretirati njega in vodje oddelkov. Dva dni kasneje ga je grof Tatiščev spremljal v komisariat za zunanje zadeve in mu predal zahtevane dokumente in diplomatsko korespondenco. V zaprepaščenje veleposlaništev antante je vlada 23. novembra začela objavljati tajne pogodbe carske vlade z drugimi deželami. Dokumenti so jasno pokazali, kako so vlade varale in zavajale množice. Iz njih je bilo jasno razvidno, kako resnične so bile obtožbe boljševikov, da se Rusija bori v vojni zato, da bi osvojila Galicijo in Carigrad ter si zagotovila gospostvo na Balkanu.³

Za nemške imperialistične kroge je bila zmaga oktobrske revolucije krona njihovih vojaških in političnih naporov v Rusiji. Oktober so hoteli izkoristiti za uresničevanje svojih imperialističnih načrtov.

Svet ljudskih komisarjev je 20. novembra ukazal vrhovnemu poveljniku generalu Duhoninu, naj ustavi vojne operacije in prične pogajanja s centralnimi silami o premirju. Lenin je 22. novembra z radiotelegramom pozval vojake, naj nadzirajo aktivnost generalov ter varujejo revolucionarni in vojaški red. Pozval je vojake v strelskih jarkih, naj izvolijo svoje pooblaščenca in navežejo stike z nasprotniki glede sklenitve premirja. „Informirajte nas o poteku vaših pogajanj. Za podpis dokončnega premirja pa je pristojen samo svet ljudskih komisarjev. Vojaki! Stvar miru je v vaših rokah! Budnost, vztrajnost, energija in stvar miru bodo zmagali!“ Naslednjega dne je sovjetska vlada deklaracijo o miru izročila poslanikom antantnih držav s prošnjo, naj zavzamejo do nje svoje stališče. Veleposlaniki antante so sklenili na posebni konferenci, da bodo ignorirali poslanico sovjetske vlade, svojim vladam pa so svetovali, naj na poslanico ne odgovorijo, ker sovjetska vlada ni zakonita. Vlade antante so ta nasvet upoštevale in sklenile, da bodo vzdrževale zveze le z glavnim poveljstvom ruske armade, to je z generalom Duhoninom, ki je imel svoj štab v Mogilevu. Duhoninu so zagrozili, da bodo Japonci napadli Sibirijo, če se bo pogajal z Nemci za ustavitev ognja, oziroma če bo Rusija izstopila iz vojne.⁴ Trocki je kot komisar za zunanje zadeve proti tem grožnjam vložil protest in zagrozil, da bo dal aretirati vse antantne diplomate, ki bi skušali zapustiti Petrograd in se priključiti protiboljševskim enotam. Ker je Duhonin sabotiral ukaz sveta ljudskih komisarjev, so ga odstavili in na njegovo mesto imenovali Krilenka, bivšega poročnika v caristični armadi in vodjo vojaškega oddelka boljševikov. Duhonina so kasneje ubili vojaki, ki so izvedeli, da je bil za nadaljevanje vojne. Odnosi med revolucionarno Rusijo in antanto so se vse bolj zaostrovali. Poslanica sovjetske vlade je naletela pri veleposlanikih antante na gluha ušesa. Komisarja za zunanje zadeve so ignorirali. Obiskal ga je samo belgijski poslanik v Smolnem in se pozanimal za mirovne pogoje. Svoji vladi pa je sporočil, da je zunanji minister revolucije ideolog in fantazist.⁵

Ko se je antanta uprla priznanju sovjetske vlade in odklonila pogajanja, je Trocki kot ljudski komisar za zunanje zadeve 27. novembra 1917 ponudil prek radiotelegrafske zveze Nemčiji, naj sklene ločeno premirje z namenom, da bi kasneje sklenili demokratičen mir brez aneksij in kontribucij. Istega dne se je general Ludendorff po nasvetu generala Hoffmanna, ki mu je posredoval sporčilo Trockega, odločil, da bo začel pogajanja.

3 Trocki, Sočinenija III/2, stran 97–99.

4 Noules J., *Mon Ambassade en Russie Sovietique* I. Paris 1932, stran 145; Wheeler-Bennet W., *The forgotten Peace*. London 1938, stran 71.

5 Sadoul J., *Notes sur la Revolution Bolchevique*. Paris 1919, stran 77.

Nemška vlada je tako prva sprejela vabilo boljševikov, naj prične pogajanja za mir. Kuehlmann je na osnovi poročil iz Stockholma sicer dvomil, da se bo nova oblast obdržala več kot dva tedna.⁶ Nemški imperialistični krogi so mislili, da so dosegli prvi taktični cilj in da bodo lahko slabost Rusije izkoristili v svoje imperialistične namene.

Leninu je bil položaj povsem jasen. V svojem govoru je 23. novembra na zasedanju centralnega izvršnega komiteja dejal: „Miru ni mogoče skleniti od zgoraj. Mir je treba izbojevati od spodaj. Nemški generaliteti ne zaupamo, verujemo pa nemškemu ljudstvu. Mir, sklenjen z glavnim poveljstvom brez aktivnega sodelovanja vojakov, ne more biti trajen.“⁷

Položaj boljševikov je bil nedvomno težak. Potreben jim je bil takojšen mir, vendar pa niso mogli sprejeti miru pod kakršnikoli pogoji, ker bi s tem prepustili pobudo desnim socialnim revolucionarjem in menjševikom ali pa bi ogrozila sovjetsko oblast meščansko-monarhistična reakcija. Na svojih mejah so bili brez moči, ker je vse več vojakov zapuščalo fronto, da ne bi izgubili deleža pri delitvi zemlje. Na politiko sovjetov v Brestu–Litovskem lahko gledamo kot na poskus, da se prebijejo med Scilo ekstremnih in ponižujočih nemških imperialističnih pogojev ter Karibdo cepitve stranke in kontrarevolucije.

Nemška imperialistična vlada se je zavedala, kako nevzdržen je položaj boljševikov. Bila je odločena, da ta položaj brezobzirno izkoristi, ne le da doseže rešitev vzhodnega vprašanja v imperialističnem smislu, ampak da po separatnem miru z Rusijo izvaja ofenzivo odločitev tudi na zahodu. Mir z Rusijo bi Nemčiji omogočil, da bi lahko sprostita ogromne sile, ki so bile dotlej vezane na vzhodu. Zato je Ludendorff težil k sklenitvi miru na vzhodu, ne da bi pri tem opustil nemške imperialistične interese.

Pogajanja za ustavitev ognja so se pričela v Brestu Litovskem 3. decembra 1917. Dva dni zatem (5. decembra) je bilo podpisano premirje za teden dni. 7. decembra je ljudski komisariat za zunanje zadeve ponovno zahteval od poslanikov antante, naj se izrečejo glede pogajanj. Odgovora ni bilo. 11. decembra se je ruska delegacija vrnila v Brest Litovsk in 14. decembra so se sporazumeli za ustavitev ognja do 14. januarja 1918.

Sovjetska vlada je odobrila znatno vsoto za revolucionarno propagando v inozemstvu. Trocki je s pomočjo Rađeka, ki se je takrat vrnil iz Nemčije, začel izdajati časopis Bakla, ki so ga delili po nemških strelskih jarkih. 19. decembra so začeli demobilizirati rusko armado. Sovjetska vlada je osvobodila nemške in avstrijske vojne ujetnike prisilnega dela, jim dovolila, da so zapustili taborišča in se organizirali kot svobodni državljani. Anulirala je tudi nekaj pogodb, ki jih je sklenila carska vlada. Trocki je zahteval od Joffeja, šefa ruske mirovne delegacije, naj pri Nemcih posreduje, da prestavijo pogajanja v Stockholm ali v kako nevtralno državo.⁸

6 Zeman, Germany and the Russian Revolution, London 1958, str. 74. Kuehlmannovo pismo Lesnerju z dne 9. novembra 1917.

7 Lenin, Sočinenija V/35, str. 88.

8 Protokole brest–litovskih mirovnih pogovorov so leta 1918 objavili: Mirnye peregovory v Brest–Litovske s 22/9 dekabnja do 3 marta (18 februarja 1918). Glej tudi govore Trockega: Trockij, Sočinenija XVII (stran 15–106; Protokoly Centralnogo komiteta RSDRP (b) avgust 1917 – februar 1918. Moskva 1958. V zadnjih letih so izdali v SZ več del, ki se nanašajo na brest–litovski mir. Dela imajo bolj informativen značaj in ne posegajo v ostrino frakcijskih bojev, ki so se razvneli v stranki v zvezi z mirovnimi pogajanjmi. Primerjaj: Konopel'ko G. M., Bor'ba Kommunističeskoj partii i Sovetskogo gosudarstva za mir v pervyj period Sovetskoy vlasti (nojabr' 1917–mart 1918 gg. Moskva 1958, Temkina Ja. G., Bol'seviki v bor'be za demokratičeskij mir 1914–1918 (Moskva 1957, Neelov M. M., Bor'ba bol'sevikov za mir) nojabr' 1917–mart 1918 gg. Omsk 1958.

Mirovna pogajanja so se pričela 9. (20.) decembra. Sovjetska delegacija je izročila 6 programskih točk, katerih izhodišče je bila deklaracija o miru z dne 8. novembra.⁹

Centralne sile so izdelale svojo spomenico, ki jo je sestavila nemška delegacija, s premišljeno propagandno vsebino. Pogajanja so dobivala vse bolj agitacijski značaj. Avstrijski zunanji minister Czernin je v vsako točko sovjetskega programa vnesel takšne modifikacije, da se je njihov smisel povsem spremenil. Na željo sovjetov so bila pogajanja javna in jih je svetovna javnost lahko zasledovala prek tiska. Navidezno akceptiranje sovjetskih predlogov je izzvalo v nemški javnosti presenečenje. Sovjetska delegacija je sprva menila, da so se centralne sile odpovedale principu aneksije. Joffe je v tem duhu telegrafiral v Petrograd. Hoffmann je sporazumno s Kuehlmannom takoj po izjavi Czernina pojasnil, da sovjeti razumejo „opustitev nasilnih aneksij“ drugače kot centralne sile, ki pod tem razumejo prostovoljno odcepitev določenih področij od Rusije.¹⁰ Nemški imperialistični politiki je šlo za teritorialno razširitev na račun obrobni dežel Rusije: Poljske, Litve in Kurlandije. Med pogajanja pa so postavili tudi zahtevo po Letoniji, Estoniji, Finski in Ukrajini.¹¹ Do Ukrajine je nemška imperialistična vlada vodila posebno politiko.¹²

Po izjavah generala Hoffmanna je bil vodja sovjetske delegacije Joffe, ko so ga seznanili z nemškimi imperialističnimi cilji, povsem deprimiran, Kamenev se je togotil, Pokrovski pa je potrto izjavil: „Kako morete govoriti o sporazumnem miru, če hočete odcepiti od Rusije 18 gubernij?“

Imperialistična Nemčija se je pripravljala na mirovna pogajanja s sovjeti na raznih internih konferencah. Osnovni problem nemško—sovjetskih razprav v Brestu Litovskem je bilo vprašanje, ali bô nemškim imperialističnim krogom uspelo realizirati stare imperialistične cilje v Litvi, Kurlandiji in na Poljskem kljub temu, da so se javno izrekli za priznanje miru brez aneksij in za samoodločbo narodov. Nemško imperialistično vodstvo je s svojo politiko „avtonomij“ sofistično manipuliralo z gesli o samoodločbi Litve, Kurlandije in Poljske v interesu nemških vojaških ciljev.

Pogajanja so začasno prekinili. Dogovorili so se, da se bo sovjetska delegacija vrnila v Brest Litovsk v desetih dneh. Nemci in antanta so vzeli Joffejeve grožnje o prekinitvi pogajanj tako resno, da so bili prepričani, da se sovjetska delegacija po desetih dneh ne bo vrnila v Brest Litovsk. Avstro—Ogrski pa je bilo zaradi notranjega položaja mnogo do tega, da bi sklenili premirje.¹³

9 Leninski sbornik XI, stran 15—16.

10 Na seji kronskega vseta v Kreuzenachu so 18. decembra precizirali osnove za nemška pogajanja v Brestu Litovskem. Zase so zahtevali poleg Litve, Kurlandije in Poljske še interesne sfere v Letoniji in Estoniji. Za nemške imperialiste ni bilo važno, ali razpravljajo s carjem ali Kerenskim, z Leninom ali s kontrarevolucionarno vlado. Važno je bilo le, da mladi sovjetski republikli vsilijo mir po svojih zamislih.

11 Helfferich, minister in šef specialnega biroja, ki je bil neposredno podrejen državnemu kanclerju, je prevzel nalogo, da koordinira zahteve, ki so jih postavljali predstavniki gospodarstva in da ustvari osnove za pogajanja z Rusijo.

12 V prvih dneh brestlitovskih pogajanj so nemški krogi skušali skleniti z ukrajinsko Rado separatni mir. Centralne sile so 26. decembra povabile ukrajinsko meščansko vlado na pogajanja v Brest—Litovsk. Prek ukrajinske Rade so skušali priti nemški imperialistični krogi na oblast v Ukrajini.

13 Černin je zagrozil nemški delegaciji, da bo Avstro—Ogrska sklenila separaten mir z Rusijo. General Hoffmann je te grožnje zavrnil z lakonsko opazko, da se mu zdi ta ideja sijajna, saj bo lahko umaknil 25 divizij z avstrijske fronte in jih porabil kot sredstvo pritiska proti sovjetom.

Desetdnevni premor sta oba tabora izkoristila za pojasnjevanje in preciziranje svojih stališč. Lenin je imenoval namesto Joffeja za vodjo delegacije Trockega, komisarja za zunanje zadeve.

Dva meseca po vstaji se je Trocki 24. ali 25. decembra podal v Brest–Litovsk. Z njim je potoval Karel Radek s polnim kovčkom revolucionarnih brošur in letakov, ki jih je delil na postaji v Brest–Litovskem pred očmi nemških diplomatov in oficirjev nemškim vojakom.

Nastop Radeka kot delegata ruske delegacije je razjaril nemške diplomate. Trocki ga je prosil, naj ga spremlja na pogajanja, da bi ugodno vplival na Joffeja, Kameneva in druge ruske delegate, za katere je Trocki menil, da so premalo odločni. Prizorišče pogajanj je nudilo žalostno sliko. Mesto so ruske čete na umiku požgale. Nedotaknjena je ostala samo trdnjava, kjer se je nahajal glavni stan nemške vzhodne armade. Delegate so namestili po barakah in stavbah trdnjavskega kompleksa. Za konferenčni prostor je služila oficirska kapela. Ruski delegati so se neugodno počutili v tem vojaškem okolju, obdanem z žico. Nemci so vztrajali naj bodo pogajanja v Brestu Litovskem deloma zaradi njihovega lastnega udobja, deloma pa so s tem hoteli Ruse ponižati. Pred prihodom Trockega so obedovale delegacije skupaj, Nemci in Avstrijci so se pretvarjali s prisiljeno gostoljubnostjo. Na prvi stopnji pogajanj je konferenco povsem obvladoval nemški zunanji minister Kuehlmann.

Trocki je bil s takšnim stanjem nezadovoljen, Lenin je vztrajal, da mora konferenca imeti povsem drugačen značaj. „Čim se je pojavil Trocki, je bilo konec z neprisiljenim družbenim obnašanjem,“ je zabeležil general Hoffmann. „Trocki je zahteval, naj servirajo delegatom obed v njihovih sobah in je prepovedal vse privatne kontakte ter sleherno družabno zabavo.“¹⁴

Avstrijski zunanji minister Czernin je zapisal v svoj dnevnik: „Izgleda, da veter sedaj piha v drugo smer kot doslej.“¹⁵ Trocki se je prvič sestel z nemško delegacijo 27. decembra. Kuehlmann je začel zasedanje z izjavo, da bi imelo načelo o miru brez aneksij in odškodnine lahko veljavo le v primeru, če bi bil sklenjen splošen mir. Ker pa je antanta pogajanja odklonila in je na dnevnem redu le separaten mir, Nemčija in njeni zavezniki niso več vezani na te principe. Zavrnil je zahtevo sovjetov po pogajanjih v kaki nevtralni državi. Napadel je sovjetsko propagando proti nemškemu imperializmu, češ da nemško delegacijo navdaja z dvomom, da želijo sovjeti zares mir.¹⁶ Tudi general Hoffmann je v imenu nemške vrhovne komande protestiral zaradi sovjetske propagande. Na njegovi mizi je bil kup sovjetskih proklamacij nemškim vojakom. V istem tonu so govorili tudi avstrijski, turški in bolgarski diplomati. Trocki si je svoje sobesednike ogledoval z ironičnim nasmeškom, nato pa je zaprosil, naj prekinejo pogajanja za en dan.

Med najbolj aktivnimi nemškimi delegati je bil Kuehlmann, bavarski katolik in konservavec, eden najspretnjših diplomatov cesarske Nemčije, ki je prej kot drugi služabniki cesarja zaslutil, da bo vojna na dveh frontah Nemčiji zanesljivo prinesla poraz. Prizadeval si je, da bi bil sklenjen na vzhodu mir, ki bi bil koristen za cesarsko vlado, pa ne bi smel biti preveč težak za Rusijo, ker bi sicer okrepil odpor zatiranih narodov Rusije. Kuehlmann je bil nemara edini v vladi Nemčije, ki je dojel, da bi pomenil diktiran mir poraz za Nemčijo. Vrhovna komanda je ostro nasprotovala nazorom, ki jih je

14 Hoffmann M., Die Aufzeichnungen des Generalmajors Max Hoffmann. Berlin 1929/II, stran 206–207.

15 Czernin O., In the World war, London 1919, stran 232.

16 Mirne peregovory v Brest–Litovske s 22/9 dekabreja do 3 marta (18 fevralja 1918).

zastopal Kuehlmann. V očeh Hindenburga in Ludendorffa je bil Kuehlmann izdajalec in oba poveljnika sta storila vse, da bi ga diskreditirala. Kuehlmannu je bil po nazorih blizu avstrijski zunanji minister grof Czernin. Jasno mu je bilo, kakšna katastrofa grozi centralnim silam. Iz tajnih pogodb, ki so jih objavili v Rusiji, je izvedel za načrte antante, da razdeli Avstro-Ogrsko. Nerešeno nacionalno vprašanje in lakota v velikih industrijskih mestih so razkrajali gnilo monarhijo na Donavi. Pod pritiskom nemške vrhovne komande je bil njegov manevrski prostor zelo ozek. Baje je v prostih urah čital spomine na francosko revolucijo, da bi lažje obvladal svojega nevarnega sobesednika. Njegovi diplomatski kolegi pa so gledali na Trockega in rusko delegacijo kot na majhne pustolovce, katerih politična vloga je le epizodnega značaja. Na konferenci so skušali ponižati sovjetsko delegacijo s tem, da so jo konfrontirali z zahtevami ukrajinske Rade, kontrarevolucionarne vlade, ki jo je rdeča armada pregnala iz Ukrajine.

Prvi nastop Trockega na pogajanjih 28. decembra 1917 vsekakor ni potrjeval takih domnev. S Trockim kot nasprotnikom je bilo treba resno računati.¹⁷ Sovjetska delegacija je pod vodstvom Trockega pokazala močan odpor proti nemškim zahtevam. Trocki se je boril zelo trdovratno. Hotel je pridobiti čas v upanju na svetovno revolucijo in na pomoč antante, zlasti ZDA. Čeprav so boljševiki želeli skleniti mir čimprej, niso bili pripravljeni sprejeti „mir po diktatu“. Trocki si je prizadeval mimo imperialističnih vlad s propagandnimi sredstvi okrepiti težnjo narodov po miru in jih vzpodbuditi k svetovni revoluciji. V svojih dolgih govorih je pozival tudi nemško ljudstvo, naj izvaja pritisk na nemško vlado in izsili zmernejše mirovne pogoje. Samoodločba narodov je v Leninovi interpretaciji pomenila za imperialistično Nemčijo izgubo Litve in baltskih provinc. Nemci pa so kot zmagovalci vztrajali pri svojih imperialističnih zahtevah. General Hoffmann je v soglasju s Kuehlmannom 18. januarja kategorično zahteval, naj sovjeti sprejmejo nemške pogoje. Predložil jim je zemljevid, na katerem so že bile označene linije razmejitenih področij, ki naj bi jih sovjeti odstopili, če nočejo tvegati obnovitve vojne z Nemčijo. Hoffmannove ultimativne zahteve „udarec s pestjo,“ kot so jih imenovali, niso presenetile ruske delegacije. Trocki je Leninu iz Brest Litovska pismeno predlagal, naj sovjeti miru ne podpišejo, vendar pa naj z vojno končajo in armado demobilizirajo. 2. (15.) januarja je Lenin po telefonu govoril s Trockim in njegov načrt označil kot problematičen. O njem mora razpravljati in ga odobriti ali zavrniti zasedanje CK. 5. (18.) januarja je Lenin po telefonu predlagal Trockemu, naj pregovore začasno prekine in pride v Petrograd, kjer bodo sprejeli sklep glede odgovora Nemčiji v zvezi z njenimi mirovnimi pogoji. Na osnovi tega razgovora je Trocki prekinil pogajanja in odpotoval na posvetovanje. Zaradi nepopustljivih zahtev Nemčije, ki je terjala iz vojaških ciljev zasedbo Estonije, so pogajanja prekinili za dvanajst dni.

Kriza v Brestu Litovskem je sledila tako kriza sovjetov kot kriza pri centralnih silah. Za mlado sovjetsko državo je bila odločilna, usodna ura. Lenin je ponovno prvi spoznal, da čas za revolucijo v Srednji Evropi še ni zrel. Njegovo stališče je bilo jasno: treba je bilo ubraniti oktobrsko revolucijo z vsemi sredstvi in sprejeti pogoje diktiranega miru. Ni se predajal iluzijam. Na brest-litovski problem je gledal povsem konkretno: „Aneksionistični mir je sicer težka stvar, toda ali smo sposobni voditi vojno?“

7. (20.) januarja je Lenin napisal svoje Teze o takojšnji sklenitvi separatnega in aneksionističnega miru. Menil je, da je vojno treba končati za vsako ceno. V svojih tezah je dokazoval, da je armada do skrajnosti izčrpana, njena preskrba je v razsulu in nikakor

17 Prim. govore Trockega v Brest-Litovskem: Trockij, Sočinenija XVII, str. 15–106.

ni sposobna, da bi se uspešno uprla nemškemu prodiranju. Nadaljevati vojno proti volji večine vojakov bi bila avantura. Za osnovanje socialistične delavsko kmečke armade bi bilo potrebnih najmanj nekaj mesecev.

Povratak Trockega s pogojem 7. januarja se je časovno ujemal s konfliktom med sovjetsko vlado in ustavodajno skupščino.

Proti koncu novembra 1917 so izvedli volitve v konstituantno, ki jih je razpisala še začasna vlada. Volitve so bile v času, ko velik del ljudstva še ni dojel pomena oktobrske revolucije.¹⁸ Na zasedanju vseruskega centralnega izvršnega komiteja 14. decembra 1917 je Lenin takole govoril o ustavodajni skupščini: „Predlagajo nam, naj skličemo tako ustavodajno skupščino, kot je bilo prvotno mišljeno. To ne pride v poštev! Skupščina je bila zamišljena proti interesom ljudstva. Oktobrski preobrat je jamstvo, da ustavodajne skupščine ne bo mogoče izkoristiti proti ljudstvu . . . Ljudstvo naj ve, da se ne bo sestala taka ustavodajna skupščina, kot je to želel Kerenski. Uvedli smo pravico do odpoklica poslancev in ustavodajna skupščina ne bo takšna, kot si jo je zamislila buržoazija. Sedaj, neposredno pred sklicem ustavodajne skupščine, poskuša buržoazija zanetiti državljansko vojno in izvaja sabotaže, da bi spodkopala premirje. Ne bomo dopustili, da bi nas prevarali s formalnimi gesli. Hočejo sedeže v ustavodajni skupščini, obenem pa netijo državljansko vojno . . . Ljudstvu bomo povedali resnico. Povedali mu bomo, da so njegovi interesi nad interesi tako imenovane demokratične ureditve. Ne smemo se vrniti k starim napakam, da bi podrejali interese ljudstva formalni demokraciji. Kadeti vpijejo: ‚Vso oblast ustavodajni skupščini!‘ V resnici pa to pomeni: ‚Vso oblast Kaledinu!‘ To je ljudstvu treba povedati in ljudstvo bo na naši strani.“¹⁹ Boljševiki so v decembru 1917 in v januarju 1918 mnogo razpravljali o svojih stališčih do ustavodajne skupščine. V boljševiški frakciji ustavodajne skupščine je bilo opaziti omahovanje in desne tendence.²⁰ Del voditeljev, vključno s Stalinom, se je ogreval za sporazum z eseri in menjševiki. Buharin je v imenu moskovskega pokrajinskega biroja predlagal, naj se ustavodajna skupščina konstituira kot „revolucionarni konvent“.²¹ Moskovski biro je dva dni zatem izjavil, da je sklicanje konstituante nepotrebno in škodljivo.²² Posebna komisija CK (Uricki, Sokolnikov in Stalin) je sestavila listo boljševiških delegatov za konstituantno.²³ CK je o vprašanju ustavodajne skupščine razpravjal na seji 24. decembra. Lenin je prevzel

18 Začasna vlada je že v avgustu 1917 postavila posebno volilno komisijo, ki so jo sestavljali kadeti in desni socialni revolucionarji z nalogo, da pripravi volitve v ustavodajno skupščino. 10. novembra je svet ljudskih komisarjev sklenil razpisati volitve v ustavodajno skupščino. Volilna komisija je zavlačevala pripravljalna dela in ni hotela poročati svetu o poteku priprav. 6. decembra je bil za predsednika volilne komisije imenovan Uricki. Komisija je odklonila, da bi delala pod njegovim vodstvom. Vseruski centralni izvršni komite sovjetov je nato sklenil, naj skupščina začne z delom takoj, brž ko bo prišlo v Petrograd 400 delegatov. 11. decembra so kadeti in desni socialni revolucionarji organizirali demonstracije, nakar so 13. decembra razpustili volilno komisijo. Boljševiki so začeli razvijati široko agitacijo in pojasnjevati množicam vprašanja, povezana s sklicanjem ustavodajne skupščine.

19 Lenin, Sočinenija V/35, str. 135–137.

20 Krupska, *Erinnerungen*; an Lenin. II. Berlin 1959 (dalje izvajani: Krupska, *Erinnerungen*), str. 484.

21 Shapiro L., *The origin of the Communist Autocracy*. London 1955 (dalje navajam Shapiro, *The Origin*), str. 82.

22 Ibidem.

23 Trotzki, Stalin, str. 358. Lenin je listo po izjavah Trockega ostro kritiziral, češ da je na njej preveč dvomljivih intelektualcev in premalo zanesljivih delavcev. Zahteval je, da jo je treba redigirati. Opozoril je v tej zvezi, da je Trocki v julijskih dneh dokazal, da je kos postavljenim nalogam, česar ni mogoče reči o mnogih, katerih imena so na listi.

nalogo, da bo na seji boljševiške frakcije ustavodajne skupščine obrazložil stališče CK in izdelal teze za ustavodajno skupščino. Dan zatem je poročal članom boljševiške frakcije v Smolnem ter predložil deklaracijo, ki so jo soglasno sprejeli in objavili v Pravdi.²⁴ V njej je Lenin jasno formuliral zahteve ustavodajni skupščini: priznanje sovjetske oblasti in potrditev njene revolucionarne usmeritve v vprašanih miru, zemlje, delavske kontrole in boja proti kontrarevoluciji. Tik pred otvoritvijo ustavodajne skupščine je Lenin sestavil „Deklaracijo pravic delovnega in izkoriščenega ljudstva“, ki jo je odobril vseruski centralni izvršni komite sovetov.²⁵ Deklaracija je zahtevala: 1. razglasitev Rusije za republiko sovetov delavskih, vojaških in kmečkih odposlancev. Sovjetom naj pripada vsa centralna in krajevna oblast. 2. Ustanovitev sovjetske republike Rusije kot svobodne zveze svobodnih narodov v obliki federacije sovjetskih nacionalnih republik.²⁶

Ustavodajna skupščina je pričela z delom 18. (5.) januarja 1918.²⁷ Večino v njej so imeli desni socialni revolucionarji.

Za deklaracijo vseruskega centralnega izvršnega komiteja sovetov je glasovalo 146 poslancev, glasov proti pa je bilo 237. Boljševiki in levi socialni revolucionarji so nato predlagali prekinitev zasedanja. Boljševiška frakcija je sklenila, da se na zasedanje ne bo vrnila. Edina možna rešitev, edini izhod iz protislovja, bi bila razpustitev ustavodajne skupščine. Razkolnikov in Lobov sta v imenu boljševiške frakcije prebrala izjavo, v kateri so boljševiki utemeljili svoj odhod iz ustavodajne skupščine.²⁸

Trocki se je zavzemal v svojih člankih in govorih za razpust ustavodajne skupščine, češ da je to nujen kirurški poseg. Dan pred njegovim povratkom iz Bresta so 6. januarja konstituanto razpustili.

8. (21.) januarja je nato centralni komite razpravljaval o vprašanju vojne ali miru. Na posvetovanju članov CK in boljševiških delegatov tretjega kongresa sovetov je Lenin 8. (21.) januarja 1918 prebral teze o nujnosti takojšnje sklenitve separatnega miru. Ocenil je, da objektivni socialnoekonomski in politični položaj v deželi ter okoliščine, da sovjetska republika ne razpolaga z armado, sposobno za boj, zahtevajo takojšnjo sklenitev miru.²⁹ Iz razprave je razvidno, da večina delegatov ni podprla Leninovega stališča. Trocki je podal poročilo o svojem poslanstvu. Izrazil je prepričanje, da se nasprotnik ne bo upal nastopiti proti revoluciji. Menil je, da je verjetnost 25 %, da Nemci ne bodo začeli z ofenzivo. Svoj govor je zaključil z geslom: Končajmo vojno, toda ne podpišimo mirovne pogodbe! Lenin je ocenil geslo Trockega kot prazno besedičenje.

Buharin se je izrekel za revolucionarno vojno proti Hohenzollernom. Osinski je zagovarjal mnenje, da nemški vojak ne bo šel v ofenzivo, Preobraženski je dokazoval, da nemška armada ne more nastopiti iz tehničnih razlogov: zima je na pragu in cest ni.³⁰ Od šestdesetih navzočih delegatov jih je za Leninov predlog, da je treba sprejeti nemške

24 Lenin, Teze o ustavodajni skupščini, Izbrana dela III, str. 316–320; glej tudi stališče levega esera Steinberga v delu: Steinberg J., Als ich Volkskommissar war. Muenchen 1929 (dalje navajam Steinberg, Als ich Volkskommissar war) str. 66–67.

25 Ibidem, str. 338–341.

26 Ibidem, str. 338.

27 Krupska, Erinnerungen, str. 484.

28 Levi socialni revolucionarji so si prizadevali za sporazum med boljševiki in desnimi socialnimi revolucionarji. Nasprotovali so aretaciji Zerttelija in Černova, ker bi ustvarili iz njih „mučenike“. Po njihovem mnenju bi se moral parlament sam onemogočiti. Boljševiki so se nato odločili, da Černova in Ceretelija ne bodo aretirali.

29 Protokoly Centralnovo komiteta, str. 200.

30 Leninskij sbornik XI, stran 41–44.

mirovne pogoje, glasovalo le 15. Trocki je dobil 16 glasov. 32 delegatov pa se je izreklo za nadaljevanje vojne. Opozicija si je našla voditelja v Buharinu. Oporo je imel v moskovskem pokrajinskem biroju, ki je postal pomladi 1918 organizacijski center „levih komunistov“.³¹ V posebni spomenici je moskovski biro 10. januarja 1918 zahteval prekinitev mirovnih pogajanj z nemškimi imperialisti. Tudi petrograjski partijski komite se je izrekel proti sklenitvi imperialističnega miru z Nemčijo.³² Pozicijo levih komunistov so branili tudi v komitejih v Jekaterinburgu, Permu, Saratovu, Vologdi in Vjatsku. Mnoge partijske funkcionarje so zapeljale lepe revolucionarno zveneče besede in so zahtevali, da je treba Nemčiji napovedati vojno. Buharin in njegovi privrženci so trdili, da nemške čete niso več sposobne za ofenzivo in da bo v Nemčiji v najkrajšem času prišlo do revolucije. Položaj v stranki se je spet zaostрил. Lenin je moral z velikim potrpljenjem dokazovati partijskim kadrom, da je težke mirovne pogoje treba sprejeti.

Takšna lahkomišelna stališča mnogih partijskih komitejev in partijskih delavcev bi lahko resno ogrozila obstoj mlade sovjetske države. Sovjetska oblast se je hitro utrjevala in dosegala zmage v boju z buržoazno-fevdalno kontrarevolucijo. Te lahke in hitre zmage so zavedle mnoge vodilne delavce. Uveljavljati se je začelo stališče: To bomo zlahka opravili.³³ V vrstah levih komunistov se je krepilo prepričanje, da boj delavcev za oblast, ne bo izzval težav v mednarodnih odnosih. Izrekli so se proti miru z imperialisti in zavračali vsako dogovarjanje z njimi. Roparski mirovni pogoji so izzivali nezadovoljstvo in ogorčenost nad nemškimi imperialisti. Mnoge partijske in delavske organizacije so zahtevale prekinitev pogajanj. Razpravljanje o vprašanju miru je potekalo v zelo težkih in dramatičnih okoliščinah. Na posvetu centralnega komiteja s partijskimi delavci 8. (21.) januarja niso sprejeli obveznega sklepa o sklenitvi separatnega miru z Nemčijo. Na naslednjem zasedanju CK 11. (24.) januarja so morali sprejeti navodila za delo sovjetske delegacije, ki se je vračala v Brest–Litovsk. Kot prvi je na tem zasedanju spregovoril Lenin. Ponovil je svoja stališča proti vojni, ki jih je pojasnil že v tezah. Opozoril je, da je treba iti zaradi rešitve socialistične republike skozi gnusni brest–litovski hlev. Ta mir je sramoten, toda omogoča nujno potreben predah. „Če bodo Nemci začeli napad, bomo prisiljeni podpisati kakršenkoli mir, ki bo tedaj še težji“, je opozarjal Lenin.³⁴ Zahtevo po razglasitvi revolucionarne vojne so preglasovali.³⁵ Zanjjo sta glasovala le Krestinski in Lomov. Zinovjev in Stalin sta opozorila, da ne morejo računati na revolucionarno podporo z zahoda. Stalin, ki je običajno podcenjeval tujino, je izjavil: „Na zahodu ni nobenih revolucionarnih gibanj ... obstajajo le možnosti. Toda samo na možnosti se v praksi ne moremo zanesti.“³⁶ Dzeržinski je bil še ostrejši. Očital je Leninu, da se iz strahu odpoveduje celotnemu programu revolucije in je pripravljen na kapitulacijo tako kot sta storila Zinovjev in Kamenev v oktobru. Sprejem cesarskega diktata bi po mnenju Buharina pomenil udarec v hrbet avstrijskemu in nemškemu proletariatu. Na Dunaju je

31 To področje je obsegalo moskovsko, jaroslavsko, tversko, kostromsko, vladimirsko, voroneško, smolensko, rjazansko, nižegorodsko, tulsko, kursko, tambovsko, kaluško in orlovsko gubernijo.

32 Glej Lenin, Saemtliche Werke (XXII, stran 764, op. 88; primerjaj skrajšano besedilo opombe v ruščini: Lenin, Sočinenija V/35, str. 478, op. 101.

33 Lenin, Sočinenija IV/27 stran 41.

34 Protokoly Centralnogo komiteta RSDRP (b) avgust 1917 – februar 1918/Moskva 1958, stran 168–169.

35 Ibidem, stran 204–206.

36 Stalin, Sočinenija/IV, str. 27.

prav tedaj izbruhnila generalna stavka. V imenu petrograjske organizacije je Kossior obsojal Leninovo stališče. Odločno so se zavzemali za mir Zinovjev, Stalin in Sokolnikov.³⁷

Lenin je bil glede rezultatov generalne stavke v Avstriji zelo skeptičen, medtem ko so ji Trocki in zagovorniki revolucionarne vojne pripisovali zelo velik pomen. Lenin je bil prepričan, da bo njegova vlada strmoglavljena, če bo zavrnila mir in nadaljevala vojno. Lenin ni zanikal revolucionarnih možnosti na zahodu. Menil je, da bo mir pospešil njihove izgleda. Zahod šele nosi v sebi revolucijo, medtem ko je ruska revolucija že zdrav in glasno jokajoč otrok, katerega življenje je treba zaščititi, so bile Leninove besede.

Formula Trockega: Končajmo vojno, toda ne podpisimo mirovne pogodbe! je postala osnovno izhodišče v medsebojnem boju frakcij, ki so sprejemale samo tisti del formule, ki je odgovarjal njihovim namenom. Privrženci revolucionarne vojne so jo sprejeli, ker je izključevala mir, medtem ko so Lenin in njegova skupina videli v njej sredstvo, ki je lahko držalo na uzdi pristaše revolucionarne vojne. Nasprotniki miru so skušali prikazati Leninovo politiko kot „nesramno kapitulacijo in izdajo načel internacionalizma“. Pri glasovanju je Lenin dobil le 7 od 16 glasov. Levi komunisti so se združili s trockisti. Resolucija Trockega je dobila devet glasov in tako formalno večino. Partija je Trockega s tem pooblastila, naj v Brestu zastopa svojo politiko. Lenin se je bil prisiljen podrediti temu očitno nepravilnemu in pogubnemu sklepu. Naslednjega dne 12. (25.) januarja so obravnavali vprašanje mirovne pogodbe na skupnem zasedanju CK boljševikov in CK levih eserov. Tudi tam je dobila večino formula Trockega.³⁸

Medtem je Trocki podal svoje poročilo tudi na tretjem kongresu sovjetov. Kongres se je izrekel za revolucionarno vojno. Soglasno je sprejel poročilo Trockega, sprejel pa ni nobenega sklepa. Prepustil je vladi, naj svobodno odloča. Boj v stranki je postajal iz dneva v dan ostrejši. Kardinalno vprašanje spora je bilo: Ali so boljševiki sposobni voditi revolucionarno vojno? Ali revolucionarna sila sploh sme sklepati pogodbo z imperialisti? Sprte frakcije so iskale oporo za svoja stališča v krajevnih partijskih organizacijah. Buharin in njegovi privrženci so za svoja stališča pridobili moskovski pokrajinski biro stranke in ga praktično izpremenili v centralni komite svoje frakcije. Levica mirovnih pogajanj ni mogla združiti s svojimi nadami, da se bo revolucionarno gibanje hitro razširilo po zahodni Evropi. Zavzemali so se za partizansko vojskovanje proti Nemcem in za okrepitev propagandnih naporov, da bi izzvali revolucijo v srednji in zahodni Evropi. Konferenca moskovske pokrajinske organizacije je 13. januarja 1918 sprejela resolucijo takšne vsebine: „Demokratski mir bo mogoče doseči le z revolucionarnim množičnim bojem narodov proti imperialistom obeh vojskujočih se taborov... Mirovni pogoji, ki jih diktirajo nemški imperialisti, za našo politiko revolucionarnega socializma niso sprejemljivi. Če bi jih sprejeli, bi to pomenilo, da smo opustili pravilno linijo mednarodnega socializma v notranji in zunanji politiki...“. Levica se je celo bala, da bo v primeru kompromisnega miru prišlo do notranjega poraza revolucije. Bili so celo pripravljene žrtvovati sovjetsko oblast v Rusiji za interes svetovne revolucije. „Soglasno obsojamo vsako možnost, da bi odstopili od naših zahtev... Bolje je, da častno opademo za stvar socializma, kot da upognemo svoje tilnike pred cesarjem

37 V mnogih zgodovinskih razpravah, ki so izšle v Sovjetski zvezi za časa Stalinove ere, so pisci poudarjali, da je bil takrat samo Stalin Leninov najzvestejši privrženec, medtem ko Zinovjeva in Sokolnikova sploh ne omenjajo.

38 Social-demokrat št. 9, 27. (14) januarja 1918 g.

Viljemom.³⁹ Lenin je takšno stališče primerjal z donkihotskim ponosom starega poljskega šlahtnika, „ki z mečem v roki v lepi pozi umirajoč kliče: ‚Mir je sramota, vojna je čast!‘“⁴⁰

Na razširjeni partijski konferenci strankinih funkcionarjev 8. (21.) januarja v Petrogradu je prišlo do ostrih razprav. Zavzeti so morali stališče do Hoffmannovega ultimativnega predloga. Lenin se je še naprej zavzemal za sklenitev miru. Svoj predlog je takole utemeljil: „... Za zmago socializma je potreben Rusiji določen čas, vsaj nekaj mesecev, v katerem mora imeti socialistična vlada povsem proste roke . . . , da bo dosegla zmago nad buržoazijo najprej v ‚lastni deželi in za izvajanje široko zasnovanega in temeljitega organizacijskega dela med množicami . . . Ne dvomimo, da mora priti do socialistične revolucije v Evropi . . . Bilo pa bi napačno, če bi na tem gradili taktiko socialistične vlade Rusije, če bi poskušali ugotoviti, ali bo ali ne bo prišlo do evropske, posebej do nemške socialistične revolucije, v naslednjega pol leta . . .“⁴¹

Samo Lenin se je jasno zavedal nevarnosti. Če bodo Nemci šli v napad, bo mlada, šibka sovjetska republika podlegla udarcem nemškega imperializma. Edini izhod je videl v možnosti, da se obrne neposredno na množice. Vendar Lenin ni mogel javno razkriti težkega položaja v partiji, saj bi to pomenilo razkriti Nemcem šibke točke sovjetske države. Moral je počakati v upanju, da bo življenje samo razkrilo šibkost pozicij nasprotnikov miru.

Mirovna pogajanja v Brestu so obnovili 17. (30.) januarja 1918. Pred odhodom delegacije v Brest se je Lenin še enkrat sestal s Trockim in skušal omiliti posledice pogubnega sklepa, ki ga je sprejela večina CK. Trockemu je skušal dokazati vso globino in škodo napačnega sklepa centralnega komiteja. Leninu je uspelo pregovoriti Trockega, da bo mirovne pregovore v Brestu zavlačeval do ultimata Nemcev. Po ultimatu bo delegacija podpisala diktirani mir.⁴² Lenin pa se je zaskrbljeno vpraševal, kaj se bo zgodilo, če bodo Nemci obnovili sovražnosti. Trocki je to nevarnost neodgovorno podcenjeval. Njegovi kritiki v Sovjetski zvezi mu še danes očitajo, da je bil njegov načrt avanturističen, kapitulantski in izdajalski. Lenin pa je na to frakcijsko krizo gledal povsem z drugimi očmi in v Trockem ni videl izdajalca.

Sredi januarja so se 17. (30.) pogajanja v Brestu obnovila. Medtem so stavke in mirovne demonstracije v Avstriji in Nemčiji zadušili. Nemški sobesedniki na pogajanjih so nastopili z novim elanom. Brez diplomatskih formalnosti je Trocki zahteval, naj povabijo v Brest tudi avstrijske in nemške socialiste. Zaman je prosil, da bi lahko odšel na Dunaj in navezal stike z Viktorjem Adlerjem, ki je v avstrijskem parlamentu protestiral proti nastopu generala Hoffmanna. Dovolili so mu le, da je obiskal Varšavo.

Na tej stopnji pogajanj sta stopili v ospredje Ukrajina in Poljska. Za kulisami sta Kuehlmann in Czernin sklenila separaten mir z ukrajinsko Rado. Medtem je bila ukrajinska vlada premagana. Lenin je 21. januarja sporočil Trockemu, da je ukrajinska kontrarevolucionarna vlada strmoglavljena in oklicana sovjetska republika. Trocki Radi ni priznaval pravic, da sodeluje na konferenci. To so bili zadnji dnevi Trockega v Brestu. Zadnji dan pred prekinitvijo pogajanj so centralne sile postavile rusko delegacijo pred izvršeno dejstvo: podpisale so separaten mir z ukrajinsko Rado, kljub opozorilu Trockega,

39 Sorin V., Rabočaja Gruppy, Mjasnikovščina Moskva 1924
dalje navajam: Sorin, Rabočaja Gruppy/, str. 17.

40 Sedmój sjezd RKP, Stenografitčeski otčet, Moskva 1923, str. 29.

41 Lenin, Sočinenija V/35, str. 244–245.

42 Lenin, Sočinenija IV/27, stran 90.

da je Rada kapitulirala. General Hoffmann je zapisal v svoj dnevnik besede Trockega: „Sklenili ste mir z vlado, katere ozemlje ni večje kot njihova soba v Brestu—Litovskem.“ Separatni mir z Ukrajino je služil centralnim silam le kot pretveza, da razširijo svoje gospostvo nad Ukrajino. Trocki je menil, da ne more več nadaljevati pogajanj.

Naslednjega dne 28. januarja (10. februarja) je prišlo na zasedanju podkomisije do neprijetne scene, ko je general Hoffmann razgrnil velik zemljevid in na njem pokazal obseg ozemlja, ki ga namerava anektirati Nemčija. Trocki je izjavil, da general očitno verjame, da bo neprikrit prikaz nemških zahtev najhitreje vodil do sklenitve miru.

28. januarja (10. februarja) je Lenin na vprašanje sovjetske delegacije, „kaj storiti“, odgovoril s telegramom: „Naše stališče vam je jasno; v zadnjem času se je le okrepilo . . .“⁴³

Kljub Leninovemu telegramu in dogovoru z Leninom je Trocki pod vtisom Hoffmannovega ultimata imel usoden govor, katerega posledica je bila prekinitev mirovnih pogajanj.

Trocki je dejal: „Umikamo se iz vojne in to objavljamo vsem narodom in vladam. Odrejamo popolno demobilizacijo naše armade . . . Hkrati izjavljamo, da so predloženi mirovni pogoji s strani vlad Nemčije in Avstro—Ogrske v osnovi nasprotni interesom vseh narodov, vključno avstro—ogrskih in nemškega naroda . . . Upiramo se podpisati pogoje, ki jih piše nemški in avstroogrski imperializem z mečem v živo telo naroda. Ne moremo dati podpisa ruske revolucije pod mirovno pogodbo, ki prinaša milijonom ljudi zatiranje, bolečine in nesrečo.“⁴⁴

Na sklepni govor Trockega ni nihče odgovoril, kot je zapisal kronist brestlitovskih razgovorov. Udeleženci konference so onemeli, presenečeni od njegove smelosti in teatralike. Hoffmann je reagiral z razjarjeno gesto, Kuehlmann pa je jadikoval, da je treba sklicati plenarno zasedanje konference, Trocki ga je zavnil, da se nimajo več o čem pogovarjati. Boljševiki so molče zapustili sejno dvorano.

Preden so delegati odpotovali, jih je Kuehlmann posvaril, da bodo Nemci obnovili sovražnosti. Zgodilo se je tisto, pred čemer je Lenin brezuspešno svaril. Položaj za mlado sovjetsko državo je postal katastrofalen. 16. februarja ob 19.30 uri je nemško vojno poveljstvo uradno sporočilo, da je premirje prekinjeno in da bodo obnovili vojne operacije 18. februarja ob 12. uri. Vprašanje, kakšno stališče naj zavzame CK do ofenzive Nemcev, so obravnavali na zasedanju CK zvečer 17. februarja. Predlog Lenina, da takoj obnovijo prégovore z Nemci, so zavrnili s šestimi glasovi proti petim. Za revolucionarno vojno ni glasoval nihče. Večina je zagovarjala sklep, da je treba počakati z obnovo razgovorov o miru, dokler se ne bo jasno pokazala moč nemške ofenzive in njen vpliv na delavsko gibanje.⁴⁵ Trocki in levi komunisti so še naprej branili svoja stališča. Poudarjali so, da Nemci ne bodo upali napasti.⁴⁶

18. februarja je nemška vojska ob napovedani uri začela z napadom na vsej fronti.

Po dogovoru o premirju, ki sta ga sklenili sovjetska vlada in nemška koalicija 2. (15.) januarja 1917, bi bilo treba začetek vojaških operacij napovedati sedem dni prej. Ta dogovor je Nemčija prekršila s tem, da je začela ofenzivo že po dveh dneh. Nemci so zasegli nove vojne zaloge in zasedli več mest. Usoda mlade sovjetske države je visela na nitki.

43 Glej Lenin, Sočinenija, IV/27, stran 90.

44 Trocki, Sočinenija, XVII, stran 102.

45 Protokoly Centralnogo Komiteta, stran 194—195.

46 Iz protokola o glasovanju razberemo, da so glasovali o osmih predlogih.

18. februarja je zasedal CK ves dan od jutra do večera s krajšimi odmori. Razpravljali so o možnostih, da rešijo mlado sovjetsko republiko pred propadom. Na prvi jutranji seji je Lenin kategorično zahteval, naj pošljejo Nemcem telegram z mirovnimi predlogi. „Postavljeni smo pred dejstvo, ko moramo nujno nekaj ukreniti“, je uporno zagovarjal svoj predlog Lenin. „Niti trenutka ne smemo izgubiti“. ⁴⁷ Trocki in Buharin sta mu nasprotovala. Še naprej sta dvomila, da bodo Nemci krenili v ofenzivo. Menila sta, da računajo predvsem na psihološki učinek. Po mnenju Trockega bi bilo treba počakati, kakšen vpliv bodo imele akcije Nemčije na nemško ljudstvo. Ko so glasovali o Leninovi resoluciji, da je treba Nemcem takoj predlagati obnovitev mirnih pregovorov, so resolucijo zavrnili.

Za njo je bilo šest glasov, sedem pa jih je bilo proti.

18. januarja zvečer, ko je bilo očitno, da je nemška ofenziva v razmahu so ponovno sklicali zasedanje CK. Boj mnenj je dosegel izredno napetost in ostrino.

Levi komunisti so še naprej ostro napadali Leninovo linijo. Buharin se je izrekel za svetovno revolucijo delavskih in kmečkih množic proti svetovnemu imperializmu: „Prepričani smo: ali se bo ruska revolucija razmahnila, ali pa bo podlegla pod pritiskom imperializma . . . Podcenjujemo socialne sile revolucije prav tako kot pred uporom . . . Nikake možnosti ni odlašati boj . . . Združeni imperializem koraka proti revoluciji. Celo če bi zasedli Petrograd, bodo delavci ravnali tako kot v Rigi, ko so jo Nemci zasedli. Pri nas še niso izčrpane vse socialne možnosti. Mi lahko nahujskamo tudi delavce proti Nemcem. Imamo svojo staro taktiko, taktiko svetovne revolucije.“ Buharin je menil, da je ruski kmet pripravljen boriti se za svojo zemljo, ki jo je v revoluciji dobil. Lenin pa je videl pred seboj v vojaške uniforme preoblečene kmete – vojake, ki so siti vojne v skupinah zapuščali fronto in je odgovoril Buharinu: „Kmet si ne želi nobene vojne in je ne bo vodil. Mar lahko rečemo sedaj kmetom, naj se podajo v revolucionarno vojno? Toda če to želimo, tedaj ne smemo demobilizirati armade. Permanentna kmečka vojna je utopijska.“ Lenin in njegovi privrženci so uporno in kategorično zahtevali sklenitev miru. Trocki je predlagal, naj najprej vprašajo nemško vlado, kakšne so njene zahteve. Lenin je temperamentno napadel sredinsko pozicijo Trockega, da je treba čakati. Poudarjal je, da bi čakanje v odločilnem trenutku pomenilo propast ruske revolucije. Za čakanje in izmenjavanje poslanic ni časa. Lenin je upravičeno pripomnil: „Med vojno ne bi smeli demobilizirati. To pomeni igrati se z vojno, kar lahko vodi v uničenje revolucije. Pišemo znanstvene razprave, medtem pa Nemci osvajajo naš vojni park. Zgodovina nam bo očitala, da smo revolucijo izročili sovražniku. Lahko bi podpisali mir, ki ne bi ogrožal revolucije.“ Sverdlov in Stalin sta govorila v istem duhu. Stalin je izjavil: „Pod nemškim zapornim ognjem, pa tudi če bo trajal pet minut, ne bo ostal noben naš vojak na fronti.“ Zinovjev, sicer najbolj vnet zagovornik miru, je tokrat omahoval. Lenin je bil za mir po diktatu, tudi če bi z njim izgubil Ukrajino, toda Zinovjev ni bil pripravljen popuščati tako daleč. Trocki je trikrat nastopil proti Leninovemu predlogu, da bi prosili za mir. Po ostrem in dolgem boju v CK–ju je Leninu končno uspelo dobiti večino v korist miru. ⁴⁸ Iste noči sta se sestala CK obeh vodilnih partij. Na zasedanju je ponovno prevladala vojna frakcija. Toda v vladi so boljševiki preglasovali svoje nasprotnike.

Naslednjega dne 19. februarja je vlada formalno zaprosila za mir. Ponoči med 18. in 19. februarjem so na hitro odposlali radiogram, v katerem so izrazili pripravljenost, da

47 Protokoly Centralnogo Komiteta, stran 198.

48 Protokoly Centralnogo komiteta, stran 198.

podpišejo mir. Osnutek zanj je napisal Lenin. Nemška vlada je namenoma štiri dni zavračevala z odgovorom in medtem nadaljevala ofenzivo. V enem samem tednu (od 18. do 24. februarja) so nemške čete zasedle Dvinsk, Minsk, Luck, Rovno, Polock, Oršo, Režici, Volmar, Venden, Gapsal' in neposredno ogrozile sam Petrograd. V mestu so osnovali revolucionarni obrambni komite s Trockim na čelu.

Medtem so buržoazija in zemljiški gospodarji baltških dežel, Bele Rusije in Ukrajine prisrčno pozdravljali nemško vojsko kot osvoboditeljico izpod jarma boljševikov. Buržoazno-kadetski, desno-eserski in menjševiški časopisi (Reč, Delo naroda, Novyj Luč) so se veselili padca sovjetske oblasti. „Politični bankrot Lenineve vlade mužikov in vojakov je povsem očiten“, so zmagoslavno pisali menjševiki 22. februarja 1918 v svojem časopisu Novyj Luč. Nemška ofenziva je pokazala, kako so se strmoglavljeni razredi pripravljali, da se povežejo s sovražniki. Leninov strah je bil upravičen. Republika je bila v katastrofalnem položaju.

Dotlej so boj o vprašanju miru vodili le v partiji. 21. februarja, dva dni zatem, ko je Lenin dobil v CK—ju večino v korist podpisa miru, je prvič javno nastopil v tisku proti trockistom in buharinovcem. V Pravdi je začel javno agitacijo za podpis miru z Nemčijo. Hkrati pa je ukazal, da je treba storiti vse za organizacijo obrambe sovjetske države. V kritičnih trenutkih revolucije se je Lenin vselej obrnil k širokim slojem proletariata. 21. februarja je pozval ljudstvo v obrambo domovine. V članku Socialistična domovina je v nevarnosti, je pozval delavce in kmete, naj zaščitijo republiko pred vojaškimi krdeli buržoazno-imperialistične Nemčije.

V teh težkih trenutkih se je Trocki kot komisar za zunanje zadeve obrnil na veleposlanike antante in na njihove vojaške misije s prošnjo, da bi priskočili na pomoč. Zvečer 21. februarja so obravnavali na zasedanju vlade vprašanje, ali naj sprejmejo predloge antante o pomoči Sovjetski Rusiji ali ne. Levi komunisti in levi eseri so zavračali vsako sodelovanje z antanto kot sramotno in načelno nedopustno. Razpravo o tem vprašanju so končno odložili, da bi o njem prej razpravljali centralni komite. Naslednjega dne (22. februarja) je Lenin v članku „O garjah“ neusmiljeno napadel teorijo levih. Označil jo je za gnusno ‚garjevo frazo‘. V članku je dopustil možnost vojaško—tehničnega sodelovanja proletarske diktature s kapitalizmom. Jasno je opozoril na razliko med sporazumi Kerenskega z imperialisti o delitvi plena in sporazumom sovjetske vlade, ki si prizadeva, da dobi od njih materialno pomoč v prehrani in orožju, da bi okrepila odpor proti trenutno najbolj nevarnemu imperialističnemu roparju.

Istega dne so obravnavali predlog antante o pomoči za obrambo države pred Nemci na zasedanju CK. Levi komunisti so bili načelno proti kakršnemu koli sporazumu z imperialisti. Lenin se zasedanja ni udeležil, poslal pa je sporočilo naslednje vsebine:

„Prosim upoštevajte tudi moj glas za to, da sprejmemo krompir in orožje od razbojnikov anglo-francoskega imperializma.

Lenin“

Diskusija na zasedanju je bila zelo ostra. Nekateri so menili, da bi sprejem pomoči od antante okrepil izglede za separaten mir, drugi pa so zavračali takšen sporazum z vidika revolucionarne morale. Trocki je celo zagrozil, da bo odstopil s položaja komisarja za zunanje zadeve, ker ne more opravljati svojega posla, če nasprotniki ne priznajo, da ima socialistična vlada pravico zahtevati pomoč buržoaznih vlad pod pogojem, da v celoti ohrani svojo neodvisnost. Končno mu je uspelo pridobiti CK s šestimi glasovi proti

petim za resolucijo, v kateri so poudarili nujnost oborožitve in preskrbe armade z vsemi sredstvi, upoštevajoč tudi možnosti, da dobijo pomoč pri vladah kapitalističnih držav.⁴⁸ Ta sklep je 22. februarja potrdil tudi svet ljudskih komisarjev.

23. februarja ob 10.30 je sovjetska vlada prejela odgovor nemškega poveljnika. Nemški mirovni pogoji so bili še težji in še bolj poniževalni kot tisti, ki jih je zavrnil Trocki v Brestu. Nemci so si lastili ne le Poljsko, Litvo in del Bele Rusije, ampak so zahtevali tudi umik rdeče armade iz Estonije, Latvije in Finske, kjer je tedaj zmagala delavska revolucija. V Ukrajini so vzpostavili oblast kontrarevolucionarne Rade in jo spremenili v nemško kolonijo. Razen tega so zahtevali, da sovjetska vlada preda Turčiji Kars, Batum in Ardagan. Zahtevali so tudi popolno demobilizacijo armade. Za odgovor so postavili sovjetski vladi rok 48 ur.

Že dopoldne je prišlo do odločilnega zasedanja CK. Lenin je vedel, da je bil CK ogorčen nad nemškim diktatom. Prišel je zasedanje, o katerem so na razpolago le pomanjkljivi zapisi. V svojem govoru je izjavil, da je konec politike revolucionarne fraze. V teh kritičnih trenutkih je posvaril CK, da bo izstopil iz CK, če ga bo ta ponovno preglasoval in tudi iz vlade, partijsko članstvo pa bo pozval proti njim. Člani CK so bili šokirani. Sprva Lenina ni nihče podprl. Lenin pa je opozarjal CK: „Mirovne pogoje moramo podpisati. Če tega ne bomo storili, bo to v treh tednih smrtna obsodba za sovjetsko oblast.“ Lenin je predlagal tri alternative za glasovanje: Ali naj takoj sprejmemo nemške predloge? Ali naj vodimo revolucionarno vojno? Ali naj vprašamo za mnenje o tem volilce petrograjskega in moskovskega sovjeta?⁴⁹

Trocki je ponovno odigral dvolično vlogo. Strinjal se je z Leninom glede ponovne ponudbe miru, ni pa bil pripravljen sprejeti nove, še težje mirovne pogoje, za kar je nosil glavno krivdo. Še vedno je upal, da se sovjeti lahko branijo. Leninovi argumenti ga niso prepričali. „Če bomo danes podpisali ta nemški ultimatum, nam bodo jutri postavili drugega . . . Mir lahko sklenemo, toda izgubili bomo podporo naprednih sil proletariata.“ Še vedno je bil prepričan v možnost bližnje evropske revolucije. Po Leninovem mnenju pa je bil za zmago socializma v Rusiji potreben predah vsaj nekaj mesecev. V tem času mora imeti socialistična vlada proste roke, da bo dosegla zmago nad buržoazijo v lastni deželi in začela izvajati široko zasnovano organizacijsko delo med množicami. Lenin je izjavil: „Ne dvomimo, da mora priti do socialistične revolucije v Evropi. Bilo pa bi napačno, če bi na njej gradili taktiko socialistične vlade Rusije, če bi poskušali ugotoviti, ali bo ali ne bo prišlo do evropske, posebej do nemške socialistične revolucije v naslednjega pol leta . . .“ Za Lenina sramotni brestlitovski mir ni bil dokončen. Večkrat je opozarjal na tilzitski mir, ki ga je Napoleon leta 1907 diktiral Prusom. Argumenti opozicije so bili za Lenina nesprejemljivi.

Leninovi oponenti so trdili, da centralne sile ne bodo dovolile, da bi izkoristili predah za utrjevanje sovjetske oblasti. Odrezali bodo Rusijo od žitnice in surovin v Ukrajini in od petrolejskih vrelcev na Kavkazu. Več kot polovico ruskega prebivalstva bodo podjarmili ter podžigali in podpirali kontrarevolucionarna gibanja. Dvomili so, da bodo sovjeti uspeli osnovati med predahom novo armado.

Buharin je na zasedanju CK-ja povsem izgubil živce in podal pismeno izjavo, v kateri se je odpovedal položaju urednika Pravde in izstopil iz CK.⁵⁰

48a Protokoly Centralnogo Komiteta, stran 206–208.

49 Ibidem, stran 247–248.

50 Primerjaj tudi Trocki, Mein Leben, Berlin 1930, stran 359.

Sedem let kasneje je Buharin takole opisal to dramatično zasedanje: „... Lenin je privihral na odločilno zasedanje CK. Podoben je bil velikemu levu, ki so ga majhni otroci zaprli v kletko. Razjarjen je z divjo odločnostjo tekal po sobi gor in dol... Tega ne bom trpel niti sekundo več. Dovolj je bilo igranja. Niti ene sekunde več!“ Iljič je postavil svoj ultimatum, rešil je revolucijo pred revolucionarnimi frazami in pred revolucionarno pozo, ki bi lahko izročila republiko nemških krvnikom.⁵¹

Trocki se je v zadnji konsekvenci zavedal usodnosti svojih korakov, ki bi bili lahko pogubni za revolucijo. Obema frakcijama je bilo jasno, da je položaj zelo resen. Krizo je bilo mogoče premostiti na miren način samo s pomočjo Leninove genialnosti, da je znal tolerirati tudi stališče opozicije. Ko je Lenin zagrozil z odstopom, je Trocki izjavil: „Mi ne moremo voditi revolucionarne vojne, če je partija razcepljena. Naša partija v takih pogojih sploh ne more voditi vojno, zlasti ne, ker tisti, ki se zanjo zavzemajo, ne želijo sprejeti materialne pomoči antante.“⁵² Trocki je izjavil, da ne prevzema odgovornosti, da bi glasoval za vojno in dodal: „V Leninovem stališču je veliko subjektivnega. Ne vem, če ima prav, toda ne želim storiti ničesar, kar bi lahko omajalo enotnost partije. Nasprotno, želim pomagati, kolikor morem. Toda ne morem ostati na položaju komisarja za zunanje zadeve in nositi osebno odgovornost za vodenje zunanjih zadev.“⁵³

Levi komunisti so bili prepričani, da je partija tako močna, da bi prenesla tudi razcep in Leninov odstop. Takšno stališče je zastopal celo Dzeržinski, ki je postal kasneje predsednik ČEKE. Lomov—Opokov, voditelj boljševikov v Moskvi, je pozival Trockega, naj ga Leninov ultimatum ne zavede, ker lahko obdržijo oblast v rokah tudi brez Lenina.⁵⁴ V razpravi je Trocki prepričal Dzeržinskega in Joffeja, da sta spremenila svoje stališče. Lenin je dobil sedem glasov. Ker so se Krestinski, Dzeržinski in Joffe vzdržali glasovanja, so bili le štirje glasovi proti Leninu, ki je tako dobil v CK—ju večino glasov. Trije voditelji vojne frakcije, ki so se vzdržali glasovanja, so podali svečano izjavo, v kateri so izjavili, da si ne morejo zamisliti vojno, ki bi jo istočasno vodili proti nemškemu imperializmu, ruski buržoaziji in delu proletariata, ki ga vodi Lenin. Razcep bi po njihovem mnenju povzročil tako katastrofo, da je treba sprejeti celo najslabši mir.⁵⁵ Nespravljivi pristaši vojne Buharin, Uricki, Lomov, Bubnov, Pjatakov in Smirnov so označili glasovanje o mirovnih pogojih kot odločitev, ki jo je odobrila samo manjšina in so iz protesta odstopili z vseh pomembnih položajev v partiji in vladi.

Lenin se je zaman prizadeval, da bi jih pregovoril. Na istem zasedanju je prišlo do svojevrstne scene. Lenin je zagotovil premaganim oponentom, da imajo pravico voditi agitacijo proti miru. Stalin pa je zagovarjal stališče, da so se voditelji vojne frakcije s svojo nediscipliniranostjo in s tem, da so zapustili svoje položaje avtomatično izključili iz partije. Lenin in Trocki sta ostro protestirala proti Stalinovi izjavi, ki jo je Stalin moral umakniti.⁵⁶

Lenin je moral istega dne pridobiti še centralni izvršni komite, da je sprejel nemške mirovne pogoje. Krupska je takole opisala Leninovo razpoloženje v teh kritičnih trenutkih: „Hodila sva ob Nevi. Bil je večer. Iljič je nenehno ponavljal svoje argumente,

51 Inprekorr 29/1925, str. 435/6 Buharin N., Lenins Persönlichkeit.

52 Protokoly Centralnogo Komiteta, stran 248.

53 Ibidem, stran 251.

54 Ibidem, stran 230.

55 Ibidem, stran 253.

56 Ibidem, str. 254.

zakaj je geslo „niti vojna niti mir“ napačno. Ko sva se bližala Smolnemu, je nenadoma obstal. Dvignil je glavo in dejal: In kaj bi bilo, če bi kljub vsemu izbruhnila revolucija v Nemčiji? ⁵⁷

Zasedanje centralnega izvršnega komiteja je trajalo vso noč. V zgodnjih jutranjih urah je Leninov predlog dobil 116 glasov, proti jih je glasovalo 84, glasovanja pa se je vzdržalo 26 članov. Boljševiki, ki so nasprotovali mirovni pogodbi, se večinoma niso udeležili glasovanja. Samo Buharin in trije njegovi privrženci so kršili partijsko disciplino in javno glasovali proti Leninu. Buharin in njegovi pristaši (Lomov, Bubnov, Smirnov, Stukov, Jakovljevič, Uricki, Pokrovski in Pjatakov) so nekaj ur kasneje podpisali izjavo o svojih stališčih. V njej je bilo med drugim rečeno: „Stvari mednarodnega proletariata je bil zadan udarec, ki je v trenutku revolucionarne krize posebno težak za zahodno Evropo. Istočasno je rusko gibanje izolirano od mednarodnega . . . Opuščanje zunanjepolitičnih pozicij proletariata neizogibno vodi tudi v kapitulacijo na notranji fronti. Mnenja smo, da osvojitve oblasti postavlja pred proletariata nujno nalogo, da razvija državljansko vojno v mednarodnem obsegu. Opustitev te naloge vodi k notranjemu razkroju. Mi smatramo, da je naša glavna naloga, da razvijemo široko agitacijo v partijskih krogih proti partijski centrali in pripravimo partijski kongres, ne da bi prizadeli organizacijsko enotnost partije.“

O izjavi je še istega dne razpravljala CK. Na zasedanju CK je Lenin pozval opozicijo, naj počaka z demisijo in objavo deklaracije do povratka delegacije iz Bresta Litovska in obljubil, da bodo v Pravdi v celoti objavili stališča manjšine. Buharin je nato izjavil, da je pripravljen anulirati svojo odstavko na članstvo CK, če se bo CK prizadeval voditi politiko obrambe. ⁵⁸

Komaj so 23. februarja sklenili, da sprejmejo nemške pogoje, so nastale težkoče glede sestave delegacije, ki bi podpisala mir v Brestu-Litovskem. Leninu je komaj uspelo pripraviti delegacijo za to nevhvaležno nalogo. ⁵⁹ Prošnji Trockega, naj ga razrešijo položaja komisarja za zunanje zadeve, ki se je nahajal dejansko še v rokah Čičerina, je CK ugodil. Pozval pa je Trockega, naj ostane na položaju do podpisa pogodbe, kar je ta tudi sprejel.

Trockemu so upravičeno očitali napake, ki jih je storil zavestno ali podzavestno in tako privedel deželo v katastrofalen položaj. Prek noči je postal iz idola glavni krivec za vse gorje, ki je doletelo mlado sovjetsko državo. Sklenitvi miru so najbolj nasprotovali v tistih predelih, ki si niso okusili nemške okupacije in jih nemška ofenziva ni neposredno ogrožala. Težak je bil položaj ukrajinskih boljševikov, ki so pregnali iz Kijeva nekaj dni pred ponovnim nemškim prodorom ukrajinsko provizorno vlado. Kratkotrajna ukrajinska sovjetska republika je postala prva žrtev nemškega prodiranja.

Posebno močno oporišče so levi komunisti imeli v Moskvi. 24. februarja je poslal moskovski pokrajinski biro Leninu resolucijo, v kateri so izrekli nezaupnico CK in zavrnili priznanje mirovne pogodbe. Zagovarjali so revolucionarno vojno. Ta struja levih komunistov je zajela velik del jedra boljševiške partije.

Krupska je situacijo takole opisala: „Člani CK in tovariši, ki so se zbrali okoli Lenina in s katerimi je bila izvedena oktobrska revolucija, so nasprotovali Leninu in

57 Krupska, Erinnerungen, str. 503.

58 Po podpisu mirovne pogodbe 4. marca je postala Buharinova ostavka na članstvo v CK dokončna.

59 Protokoly Centralnogo komiteta, stran 258–259.

zavračali njegovo linijo. V ta boj so pritegnili tudi posamezne partijske komiteje. Moskovski in petrograjski pokrajinski komite sta nastopila proti Leninu. Levim komunistom so se priključili številni tovariši, s katerimi je bil Lenin več let povezan v skupnem delu in so ga podpirali v najtežjih trenutkih. Okoli Lenina je nastala praznina.⁶⁰

K skupini, ki je Leninu nasprotovala, so spadali tudi nekateri ožji prijatelji Leninove družine: Ines Armandova, Olga Ravič, Kollontajeva. Med nasprotniki je bila tudi mlajša generacija boljševikov kot na primer Buharin, Pjatakov, Lomov, Preobraženski, Smirnov, Bubnov, Rjazanov, Dzeržinski, Radek, Joffe. V vrstah opozicije so bili Uricki, zgodovinar Pokrovski, pisatelj Skvorcov-Stjepanov. Mnogi med njimi so bili sijajni govorniki in pisci, nihče od njih pa ni imel neomajne volje, moralne avtoritete, političnega in strateškega talenta, taktične gibkosti in administrativne sposobnosti, ki jo mora imeti voditelj v revolucionarni vojni.

Dan po podpisu pogodbe v Brestu-Litovskem in na večer pred sklicanjem sedmega kongresa RKP(b) je v Petrogradu začel izhajati dnevnik levece Komunist. Do 19. marca je izšlo 11 števil. Redaktorji so bili Buharin, Uricki in Radek. V prvi številki je Buharin očital Leninu centristične pozicije in ga primerjal celo s Kautskim. V četrti številki so objavili teze levih komunistov za sedmi strankim kongres, ki predstavljajo v glavnem razširitev izjave z dne 24. februarja. Pisec tez je bil Buharin. Osnovna misel je bila: „Podpis mirovne pogodbe razkrajala revolucionarno voljo proletariata v boju in zavlačuje izbruh svetovne revolucije.“ Skupina je predlagala nadaljevanje boja v obliki partizanske vojne, ki bo pritegnila v boj tako mestni proletariat, kot tudi revne kmete. Buharin se je bal degeneracije partije „iz povsem proletarske v navadno ljudsko stranko“: „Vojaške množice, ki zahtevajo mir za vsako ceno, so vtisnile gibanju svoj pečat in partija je, namesto, da bi dvignila kmečke množice, zdrknila na njihov nivo.“ Buharin je menil, da se prav kmečke množice najbolj navdušujejo za obrambni boj proti nemški invaziji: „Če bo nadaljeval boj proti mednarodnemu imperializmu, bodo prav kmetje nujno pritegnjeni v ta boj, kajti njim grozi neposredna nevarnost, da izgubijo zemljo.“ Buharin se je bal, da se bo zaradi brestlitovskega miru močna kmečka stranka levih revolucionarjev odcepila od boljševikov. Hotel je ohraniti zvezo s kmeti, ker je bil prepričan, da bi prenehanje zveze med delavci in kmeti pred izbruhom revolucije na zahodu povzročilo propad ruske revolucije. V tem se je Buharin razlikoval od večine ostalih levih komunistov, ki so računali s svetovno revolucijo.

Na sedmem kongresu RKP(b), ki so ga sklicali na hitro, je Lenin podal analizo položaja. Optimistična upanja v svetovno revolucijo so splahnela. Leninu je bilo že dolgo jasno, da se mora ruska revolucija postaviti na lastne noge: „Revolucije ne bo tako hitro, kot smo pričakovali . . . S tem se moramo sprijazniti kot z dejstvom. Računati moramo s tem, da se socialistična svetovna revolucija ne more tako lahko začeti v naprednih deželah, kot se je začela revolucija v Rusiji . . . Ne vemo, nihče tega ne ve, morda — to je povsem mogoče — bo zmagala v nekaj tednih, ali celo v nekaj dneh, toda graditi na tem upanju ne moremo . . .“⁶¹

Buharin je v koreferatu napadel podpis mirovne pogodbe. Leninova resolucija je na kongresu dobila večino. Razpoloženje na kongresu je bilo zelo zaostreno. Buharin, Uricki

60 Krupska, Erinnerunggen, str. 500.

61 Lenin, Sočinenija IV/27, str. 76.

in Lomov so se upirali, da bi sprejeli mesta v CK vse do maja 1918. V teh dneh napetosti in nervoze ni nihče vedel, ali bodo Nemci pristali na mirovne pogoje ali pa bodo nadaljevali s prodiranjem.

Nekaj dni zatem se je preselila sovjetska vlada v Moskvo, kjer je kongres sovjetov 15. marca ratificiral brestlitovski mir. Levi komunisti se zasedanja niso udeležili. Prišlo je do razcepa med boljševiki in levimi socialnimi revolucionarji, ki se ga je bal Buharin. Lenin je na tretjem kongresu sovjetov še računal, da je zveza z levimi socialnimi revolucionarji trdnejša.

Gibanje levih komunistov je po podpisu mirovne pogodbe ter po nemški zasedbi Ukrajine in Finske doseglo svoj višek. Ko so levi komunisti 4. septembra 1918 objavili svoje teze, so izgubili večino v petrograjskem pokrajinskem biroju in v moskovskem mestnem komiteju. Ukrajinski komunisti so prešli v ilegalo na ozemlju, ki so ga zasedli Nemci.

Partijska kriza zaradi brestlitovskega miru je dobila kasneje svoj epilog. V januarju 1924, ko je bil Lenin na smrtni postelji in se je pričel boj za njegovo dediščino, so se pojavile v tisku obtožbe, da so levi komunisti poskušali aretirati Lenina. Na procesu proti Buharinu v letu 1938 so dobile te obtožbe že ostrejšje formulacije. Buharina so obtožili, da je skušal umoriti Lenina, Stalina in Sverdlova. Osnova za te obtožbe so bili stiki med vodilnimi levimi komunisti in levimi socialnimi revolucionarji v Petrogradu v februarju 1918 pred sedmim partijskim kongresom. Ob tej priložnosti naj bi se dogovarjali o koalicijski vladi v primeru, če bi levim komunistom uspelo uveljaviti njihovo stališče na sedmem kongresu. Ker je Lenin v tem primeru zagrozil s svojim izstopom iz vlade, so levi komunisti tedaj baje razmišljali o kandidaturi Pjatakova na mesto predsednika sveta ljudskih komisarjev.⁶²

Trocki je prvi objavil domnevo, da je hotel Buharin Lenina aretirati. V svojem spisu Novi kurz je napisal: „Ne vem, če ima anekdota, ki se je pred kratkim pojavila, da je bil tovariš Buharin blizu temu, da aretirata vlado tovariša Lenina, trdno osnovo. Komisija za zgodovino partije bo to že ugotovila.“⁶³ Rezultati te raziskave niso bili nikdar objavljeni. Buharin je na procesu ostro zavnil, da bi bil sodeloval v kakem komplotu proti Leninu. „Zavračam obtožbo, da sem snoval zaroto proti življenju Vladimirja Iljiča . . .“ Dodal pa je verjetno pod pritiskom: „Toda moji kontrarevolucionarni zavezniki in jaz kot njihov vodja smo si prizadevali, da uničimo stvar Lenina, ki jo s takim uspehom uresničuje Stalin.“⁶⁴

62 Glej Pravda z dne 15. in 16. decembra 1923 in 3. januarja 1924.

63 Inprekor št. 13/1924 str. 122.

64 Proceedings, Case of the Bloc of Rights and Trotskyites (dalje navajam Proceedings) Moscow, 1938, str. 778. Tik pred svojo smrtjo je Trocki, ki so mu bili verjetno poznani rezultati raziskave komisije za partijsko zgodovino iz leta 1924, zapisal o odnosu med Buharinom in Leninom v letu 1918 sledeče: „V procesu 1938 je Stalin obtožil Buharina med drugim, da je planiral leta 1918 atentat na Lenina. Naivni in goreči Buharin je občudoval Lenina, ljubil ga je kot otrok ljubi in čuva svojo mater. Če je polemiziral proti njemu, se je vedel do njega vselej kot ponižen učenec. Buharin „mehak kot vosek“, da rabim Leninov izraz ni imel in ni mogel imeti nikakih osebnih ambicij. Če bi kdo pred Stalinovo ero predvideval, da bo prišel dan, ko bodo Buharina obdožili poskusa umora Lenina, bi se vsi smejali, in Lenin sam bolj kot kdorkoli drugi.“ Glej Trozcki, Stalin, str. 484.

Resnica je, da je Buharin privedel partijo na rob razcepa. To je leta 1927 tudi sam priznal: „V letu 1918 je moral Lenin premostiti celo vrsto predsodkov v naši partiji (za del teh predsodkov sem bil med drugimi kriv tudi jaz).“⁶⁵

Neposredno po epizodni vlogi voditelja levega komunizma je Buharin potoval v diplomatski-trgovski misiji v Nemčijo. Lenin je v začetku junija 1918 pisal Joffeju: „Buharin je predan, pustil pa se je zavesti v svoji levi norosti do absurdnih ekstremov.“

Težave, ki so se pojavile po podpisu pogodbe – izolacije boljševikov s strani levih eserov, pomanjkljiva preskrba industrijskih področij z živilskimi potrebščinami in surovinami, začetek državljanske vojne – so zmanjšale razlike v boljševiški partiji, gibanje levih komunistov pa je v nekaj tednih razpadlo.

⁶⁵ Buharin N., Zehn Jahre siegreiche proletarische Revolution. Inprekorr št. 105/1927, str. 2272/3. Na procesu je Buharin opisal v duhu obtožnice položaj takole: „Logika tega boja nas je vodila korak za korakom v gnusno močvarjo. Postajalo je vse bolj jasno, da pomeni odstopanje od pozicij boljševizma preusmeritev v kontrarevolucionarno banditstvo. Kontrarevolucionarno banditstvo je sedaj uničeno, mi sami smo ga uničili in obžalujemo naše pošastne zločine.“ Proceedings str. 778.

II. Diskusija o sindikatih v ruski komunistični partiji boljševikov v letu 1921

Proti koncu državljanske vojne je Trocki osredotočil svojo pozornost na gospodarsko problematiko. Reševanja teh problemov se je lotil pod vtisom uspehov, ki jih je dosegel v armadi, z neverjetno samozavestjo in dokajšnjo mero avanturizma. 16. decembra 1920 je predložil centralnemu komiteju svoje teze o prehodu gospodarstva iz vojne v mirnodobno izgradnjo. Poudarjal je potrebo po militarizaciji dela. Buharin je teze objavil v Pravdi, kar je dalo povod za ostro diskusijo, ki je trajala vse do leta 1921.⁶⁶

Leta vojne, revolucije, državljanske vojne in tuje vojaške intervencije so opustošila in razmajala rusko gospodarstvo. Boljševiška partija se je morala spopasti z neverjetnimi gospodarskimi težavami. Proti koncu leta 1920 je bila proizvodnja v rudnikih za eno desetino, v železarnah in jeklarnah pa za dve desetini manjša od predvojne. Proizvodnja konsumnega blaga je krila le eno četrtno potreb. Zaradi uničenja transportnih sredstev pa je bil položaj še težji. Transport je bil skoraj omrtvičen. Po mnenju nekaterih izvedencev je bil to eden glavnih vzrokov za poraz rdeče armade na Poljskem. Kmetijska proizvodnja je bila zaradi vojne zelo prizadeta. Boljševiki so si prizadevali, da bi zagotovili najstrožje nadzorstvo nad pičlimi viri surovin in hrane. Iz tega izredno težkega položaja je zrasel vojni komunizem. Potrebni so bili rigorozni ukrepi, da bi zaščitili deželo pred razsulum. Podržavili so industrijo, prepovedali privatno trgovino, pošiljali delavske oddelke na deželo, da so rekvirirali živež za potrebe vojske in mestnega prebivalstva. Vlada ni mogla pobirati davkov, ker ni imela ustreznega upravnega aparata. Za kritje vladnih potreb po finančnih sredstvih so tiskali denarne obveznice. Denar je bil tako razvrednoten, da so plačevali mezde in plače v naturalijah. S takimi ukrepi pa ni bilo mogoče za trajno premagati težav. Kmet je delal samo toliko, kot je bilo nujno, da preskrbi svojo družino. Upiral se je, da bi prideloval presežke. Ljudje so zapuščali mesta, da bi se rešili lakote. Normalne trgovine ni bilo, vse bolj pa se je širila črna trgovina. V tem težkem gospodarskem položaju se je postavljalo pred partijo in državo vprašanje, kako obnoviti gospodarstvo in dvigniti proizvodnjo. Trocki je v svojih tezah, ki so bile objavljene 17. decembra 1919 v Pravdi predlagal, naj izkoristijo aparat za vojaško mobilizacijo za mobilizacijo dela. Mislil je, da bo mogoče s preizkušenimi vojaškimi metodami centralnega poveljevanja in discipline premostiti gospodarski kaos v deželi. 27. decembra 1919 so objavili, da je vlada ustanovila komisijo za delovno obveznost, katere predsednik je postal Trocki. Začel je uvajati takoimenovano militarizacijo dela. Ukazal je, naj uporabijo čete delavske armade za izvajanje gospodarskih nalog, namesto, da bi jih demobilizirali. V militarizaciji dela je Trocki videl učinkovit sistem, da pritegne množice k reševanju gospodarskih problemov. Delovne kompanije naj bodo organizirane po načelu proizvodnih enot, civilno delo pa naj bo podvrženo vojaški disciplini.

Komaj so teze objavili, že so izzvale val protestov.⁶⁷ Protesti proti militarizaciji dela v boljševiškem tisku so postajali vse glasnejši. Proti njemu so nastopili Rjazanov, Larin, Rikov, Miljutin, Nogin in mnogi drugi vidni boljševiki. Lenin je sprva podpiral politiko Trockega glede militarizacije dela. Ni pa odobral metod, ki jih je Trocki uporabljal. Na največji odpor je Trocki naletel pri sindikatih. Ko sta Lenin in Trocki 12. januarja 1920

⁶⁶ Trocki, Sočinenija XV, stran 10–14.

⁶⁷ Na partijskih in sindikalnih konferencah so Trockega imenovali novega Arakčejeva, ki je ustanovil pod Aleksandrom I. in Nikolajem I. znane kmetijske vojaške kolonije, ki jim je poveljeval z barbarsko ostrino.

nastopila pred sindikalnimi voditelji in jih skušala pridobiti, sta od 60 voditeljev glasovala za teze Trockega samo dva. Nasprotniki Trockega niso verjeli, da bi bilo mogoče kolesa gospodarstva pognati v tek z vojaškimi povelji. Prepričani so bili, da ni pravilno v delavski državi s silo priganjati delavski razred k delu. Vse leto 1920 so polnile stolpce časopisov (Pravda in Ekonomičeskaja žizn) razprave o teh vprašanih. Medtem je nastala prva delovna armada, ne na osnovi militarizacije civilnega dela, temveč na temelju preosnove regularne armade v delovno. Pobudo je dal revolucionarni vojni svet tretje armade, ki je bila na Uralu. Lenin in Trocki sta pozdravila to pobudo. Kmalu zatem so osnovali takšne delovne armade tudi na Kavkazu in v Ukrajini. Delovne armade so zaposlili v rudnikih, gozdovih, na poljih itd. Stalin je postal glavni komisar ukrajinske delovne armade. Trocki je prvi vnesel vojaške izraze in simbole v gospodarsko terminologijo. Mnenja o produktivnosti teh delovnih armad so bila različna.

Gospodarsko razsulo dežele je zahtevalo hitre ukrepe zlasti na področju transporta. Politbiro je Trockega zadolžil, da uredi transportni sistem. Poleg položaja komisarja za vojsko je prevzel še ljudski komisariat za transport.⁶⁸

Trocki se je najprej lotil reorganizacije železnic in ustanovil politično glavno upravo za transport (Glavpolitput). Na IX. kongresu RKP(b) je opozoril, da bo prisilno delo v obdobju prehoda iz kapitalizma v socializem doseglo najvišjo stopnjo intenzivnosti. Kongresu je predlagal, naj potrdi posebne disciplinske ukrepe, ki so nujni v položaju, v kakršnem se nahaja sovjetsko gospodarstvo. Saboterje v delovnih armadah naj uvrstijo v kazenske bataljone, ali zaprejo v koncentracijska taborišča.⁶⁹ Trocki je priznaval, da militarizacija dela vodi za seboj birokratizacijo ter vrsto prisilnih ukrepov in oblik državnega pritiska, brez katerih bo ostala zamenjava kapitalističnega gospodarstva s socialističnim le prazna beseda. Iz teh razlogov se je zavzemal za centralizacijo gospodarskega planiranja. Trocki je bil v prvem desetletju sovjetske oblasti eden najbolj zagnanih centralistov. Na IX. partijskem kongresu se je pritoževal: „Doselej nimamo še nikakega gospodarskega načrta, ki bi nadomestil spontano delovanje zakonov konkurence. Odtod izvirajo težave vrhovnega sovjeta za gospodarstvo.“⁷⁰ Na čelu te institucije je bil vselej previdni Rikov, ki je zavračal zamisli Trockega o načrtnosti kot nepraktične abstrakcije.⁷¹ Kongres se je moral ukloniti. Delavski in kmečki obrambni svet so preimenovali v svet za delo in obrambo, ki je postal najvišja gospodarska avtoriteta. Trocki je bil nepopustljiv, če je bilo treba nastopiti proti komunistom, ki so se upirali njegovim drastičnim ukrepom. O militarizaciji dela je dejal: „Ta beseda vzbuja pri opoziciji najrazličnejše praznoverne predstave in povzroča ogorčen vik.“ Po mnenju Trockega se je opirala opozicija predvsem na meščanske in sindikalne predsodke tistih ljudi, ki niso bili sposobni dojeti bistva in nalog socialistične družbe.

Na ekonomskem področju je bil Trocki nekaj začetnik stalinizma. Sindikati so bili odgovorni za storilnost dela in disciplino. Odobral je uradno nasilje in pritisk v gospodarskem življenju, se zavzemal za totalitarno gospodarsko politiko in centralizacijo

68 Glej Leninovo korespondenco s Trockim od 1. februarja do marca 1920 v zbirki dokumentov The Trotsky Papers II/, stran 22–82.

69 Devjatyj sjezd RKP (b), Moskva 1960, stran 93.

70 Devjatyj sjezd RKP (b), stran 104.

71 Ibidem, stran 130.

gospodarstva itd. IX. kongres partije je v marsičem podprl nazore Trockega. V resoluciji so poudarili, da je treba uresničiti Leninov načrt elektrifikacije in centralizacijo gospodarstva.⁷² Manjšina na kongresu je politiko Trockega ostro kritizirala.

Kmalu zatem je Trocki svojo politiko izčrpno obrazložil tudi na sindikalnem kongresu. Zahteval je, naj sindikati vzpodbujajo delavce k disciplini in jih poučijo, da je proizvodnja nad njihovimi težavami in zahtevami. Centralni svet sindikatov je bil razcepljen na dve skupini. Prva je Trockega podpirala, druga, tkim. sindikalna opozicija, ki jo je vodil Tolski, pa je bila mnenja, da morajo sindikati ščititi konzumne potrošniške interese delavcev. Posebno glasni kritiki prisilnega dela so bili na kongresu menjševiki. Po mnenju Abramoviča takšne metode dela niso bile sprejemljive in niso krepile planskega gospodarstva. Vojna s Poljsko je nekoliko ublažila ostrino razprave. Ko je bila vojna na višku, je Trocki s skupino tehnikov organiziral sistematično in hitro obnovo voznega parka. Ko so se voditelji sindikata železničarjev pritoževali, jih je enostavno odstavil in na njihovo mesto postavil druge, ki so sledili njegovim ukazom.

V začetku septembra je bil osnovan centralni komite za transport (Cektran), katerega predsednik je postal Trocki. Trocki je v delo vnesel načrtnost. Lenin je menil, da vzorno vodi to institucijo.⁷³ Rezultati dela so presegli vsa pričakovanja. Železnice so stekle pred določenim rokom.

Ko se je vojna na Poljskem končala, so se pritožbe sindikalistov nad nedemokratičnimi metodami Trockega vse bolj množile. S svojimi postopki v sindikalnem vprašanju pa je Trocki izzval tudi Leninovo nenaklonjenost in ogorčenje.⁷⁴ Trocki je predlagal, naj sindikate podredijo vladi in jih do neke mere poddržavijo (osojuzit' gosudarstvo). V delavski državi ni naloga sindikata, da zastopa zahteve delavcev proti državi, ki je država delavcev, je poudarjal Trocki. V svojem spisu Vloga in naloge sindikatov, ki je izšel decembra 1920, je zapisal: „Sindikalni funkcionar ne sme biti advokat, ki skrbi za zadovoljitev potreb delavcev, temveč organizator delavcev, ki dviga proizvodnjo na vedno višjo stopnjo.“⁷⁵ Trocki se je zavzemal za povsem birokratsko metodo izbire sindikalnih voditeljev in za njihovo nastavitvev od zgoraj, brez volilnega postopka. To metodo je prakticiral pri Cektranu.

Najmočnejši odpor sindikatov proti metodam Trockega je izšel iz vrst skrajne levice, ki je iz ideoloških razlogov zavračala avtoritativnost in centralizem Trockega. Vladimir Smirnov je svaril pred preveč oblastnim ravnanjem z razredno zavednim družbenim slojem. „Ne moremo govoriti o militarizaciji celotnega nacionalnega gospodarstva. Če bomo uvedli militarizacijo v vseh industrijskih panogah, se bo radikalno spremenila fiziognomija naše partije in razbilo se bo tisto medsebojno sodelovanje, ki sedaj, četudi v nezadostni meri, obstaja med zgornjimi in spodnjimi sloji. V tem primeru bo partija podobna človeku, ki se hoče za svoje lastne lase dvigniti v višino.“⁷⁶

Nad metodami militarizacije se je pritoževalo tudi desno krilo v partiji: Rikov, Miljutin in Nogin. Lenin je sprva podpiral Trockega. Nujno je bilo treba braniti

72 Ob očerednyh zadačah hozajstvennogo stroitel'stva. KPSS v rezolucijah i rešenijah 1/, stran 477–489.

73 Lenin, Sočinenija IV, XXXI, stran 479.

74 Kanev S. N., Partijnye masy v bor'be za edinstvo RKP (b) v period profsojuznoj diskusii 1920/1, Voprosy istorii 1956 št. 2, stran 17–27.

75 Leninskij sbornik VI, stran 331. Lenin je spis dvakrat skrbno prebral in opremil s svojimi značilnimi pripombami ob robu kot na primer „Zmešnjava, nesmisel, Ha, ha, itd. Ibidem, stran 320–348. Spis z Leninovimi pripombami so leta 1927 v času ostrih frakcijskih bojev ponatisnili.

76 Smirnov V., Trudovaja povinnost i militarizacija. Pravda z dne 27. marca 1920.

revolucionarno državo in obnoviti gospodarstvo in včasih so bili nujni tudi rigorozni ukrepi. Nesoglasja glede sindikatov med privrženci Trockega in Lenina so se pojavila na subtilnem področju teorije.

Na IX. partijskem kongresu je Buharin uporabil izraz „podržavljenje“ za vključitev sindikatov v upravljanje industrije. Molotov se je temu upravičeno uprl. „Delati moramo ne na birokratski, temveč na demokratičen način, tako da delovne množice sami organiziramo. Mislim, da je to glavni pridržek proti formalnemu podržavljanju sindikatov. Prek sindikatov je treba dvigniti iniciativo delovnih množic, da bi povečali delovno produktivnost.“⁷⁷ To je bila „teorija o transmisijskih jermenih“. Lenin je priporočal, naj sindikati, ki jih vodi komunistična partija, politično šolajo množice in jih vzpodbujajo k čim višji delovni učinkovitosti. To Leninovo misel o vlogi sindikatov so v resoluciji IX. partijskega kongresa takole izrazili: „Sindikati morajo prevzeti nalogo, da pojasnijo delavskemu razredu, kako je nujno potrebno preosnovati industrijsko upravo tako, da bo čimbolj elastična in bo dosežena večja delovna storilnost, kar lahko dosežemo samo tako, da preidemo s kolegijskega upravljanja k postopnemu uvajanju individualnega vodenja tistih obratov, ki so neposredno povezani s proizvodnjo.“ V resoluciji so točno opredelili položaj sindikatov v obdobju diktature proletariata, njihov odnos do sovjetske države in komunistične partije ter oblike sodelovanja sindikatov v gospodarskem aparatu.⁷⁸

Shema Cektrana po zamisli Trockega, je bila neke vrste fuzija ljudskega komisariata, sindikatov in političnega aparata. V njegov resor je spadal ves prevozni park. Ustanova je delovala po strogo vojaških in birokratskih načelih. Tak sistem je na tej razvojni stopnji moral izzvati ostre proteste. Ideje o militarizaciji in drastične metode Trockega v Cektranu so izkoristili njegovi nasprotniki.

Najostreje je protestirala proti načrtu militarizacije skrajna levica, ki se je zavzemala za samostojnost sindikatov in pridobila za svoja stališča tudi centralni svet sindikatov. Vse leto 1920 so se borili levi sindikalni voditelji tudi proti stališčem Lenina. Spor se je tako zaostрил, da so sindikalni ekstremisti osnovali posebno frakcijsko organizacijo, tkim. delavsko opozicijo, ki je vodila boj za neodvisnost sindikatov.

Na IX. partijskem kongresu je sindikalna opozicija skušala uveljaviti svoja stališča. Pred otvoritvijo kongresa je Tomski zapisal tole: „Sindikati so najbolj kompetentni in najbolj zainteresirani za to, da se obnovi proizvodnja v deželi in da ta pravilno funkcionira.“⁷⁹ Takšno stališče je podpiralo načrte Trockega. Spor med sindikalno opozicijo na eni ter Trockim ali Buharinom na drugi strani se je sukal okoli vprašanja, ali naj sindikati vodijo gospodarstvo samostojno ali po navodilih vlade. Buharin je menil, da so sindikati osnova za izgradnjo komunističnega reda. Zato je ostro nasprotoval vsakemu poskusu, da bi oslabili njihovo vlogo. „Sindikati ne delujejo kot neodvisen aparat, na katerega plečih počiva ta ali ona funkcija, ampak kot aparat, ki povezuje svoje organe s splošnimi sovjetskimi organi.“⁸⁰

Delavska opozicija je nasprotovala podreditvi sindikatov sovjetski državi. Njeno geslo je bilo „Vse pravice sindikatom!“ Šljapnikov je v svojih tezah postavil zahtevo, da morajo sindikati prevzeti upravo gospodarstva. Zahteval je trojno delitev oblasti med

77 Devjatyj sjezd, stran 238.

78 Po voprosu o professional'njih sojuzah i ih organizacii, KPSS v rezolucijah i rešenijah 1/, stran 490–494.

79 Tomski, Zadači profsojuzov. Devjatyj sjezd, stran 562–565.

80 Glej govor Buharina Devjaty sjezd RKP (b). Protokoly, Moskva 1960, stran 211–228.

partijo, sovjete in sindikate, pri čemer naj bi vsaka organizacija na svojem področju nosila svoj delež odgovornosti.⁸¹ Koncept Šljapnikova je bil izrazito anarhosindikalističen. Osinjski je govoril v imenu demokratičnih centralistov (decistov). Zavrnil je militarizacijo dela in branil načelo kolegijskega upravljanja industrije, češ da edino omogoča pritegnitev množic k upravljanju. Zavračal je mehanično prenašanje vojaških metod v upravljanje gospodarstva. „Ne strinjamo se z mehanično militarizacijo partije in sovjetov... Nasprotujemo podrejanju državnih institucij vojaškim organom. Militarizacija nam ni potrebna... Prosim, ne vlečite nas s silo tja, kamor ni treba. Prosim, ne uničujte našega kompliciranega sistema upravljanja.“ V uvodu svojega govora je poudaril, da se je na kongresu spopadlo več kultur: vojaška sovjetska kultura, civilna sovjetska kultura in sindikalno gibanje, ki je ustvarilo svojo lastno kulturno sfero. Trocki je bil zanj človek, ki je zastopal sfero vojaške kulture.⁸² Lutovinov, voditelj kovinarskih delavcev, je ostro napadel Rjazanova in Molotova ter izjavil: „Pod sodelovanjem v proizvodnji razumemo aktivno in zavestno udeležbo celotne zveze proizvajalcev neke industrijske panoge, ki se podrejajo najstrožji sindikalni disciplini... Po našem mnenju lahko samo industrijski sindikat vodi industrijsko panogo, vse industrijske panoge skupaj pa vseruski centralni svet sindikatov.“⁸³

Lenin je ostro nastopil proti anarhosindikalističnim konceptom delavske opozicije. V zvezi z dnevnim redom IX. kongresa RKP(b) je zapisal: „Med nekaterimi delavci sindikalnega gibanja so se v zvezi z ustanavljanjem delovnih armad pojavila stališča, ki jih CK partije ne odobrava, ker načelno nasprotujejo militarizaciji dela, sklicujoč se na načelo „svobode dela“... Komunistična partija Rusije se nikakor ne more strinjati s tem, naj partiji pripada le politično vodstvo, sindikatom pa ekonomsko. To je dediščina nazorov bankrotirane druge internacionale. Komunisti se v nobenem primeru ne morejo strinjati s tem, naj se „partija“ ukvarja samo s politiko, sindikati pa samo z ekonomiko. Komunistična partija je avantgarda delavskega razreda, ki vodi njegov boj na vseh področjih. Ločevati politiko od ekonomike je bilo nemogoče tudi tedaj, ko je bil delavski razred zaslužjen. Toliko bolj je to nemogoče sedaj.“⁸⁴

Osamosvojitve sindikatov bi pomenila latentno nevarnost, da bi se v njih okrepil vpliv eserov in menjševikov. Tudi Krestinski je ostro napadel program delavske opozicije. Napovedal je odločilen boj sekretariata partije proti cehovskim in tradeunionističnim tendencam. „Naši sindikati so postali zaradi vojaških, partijskih in drugih mobilizacij slabokrvni. V njih so se začele pojavljati cehovske in tradeunionistične tendence; sindikati so se postavili proti sovjetom in partiji... Proti takim tendencam je treba voditi oster boj.“⁸⁵

Nekateri sindikalisti so hoteli osnovati avtonomen sindikalni center. Takšne tendence so postale očitne posebno pri levo usmerjeni partijski skupini v vseruskem centralnem svetu sindikatov.⁸⁶ Tik pred začetkom IX. kongresa RKP(b) je komunistična frakcija v vseruskem centralnem svetu sindikatov sprejela sklep, s katerim je vse partijske frakcije v sindikatih osvobodila kontrole pokrajinskih partijskih organizacij in jih

81 Šljapnikov A., K vprašanju o vzajemodnošenjih RKP, Sovetov i proizvodstvenih sojuzov. Devjatyj sjezd, stran 592.

82 Ibidem, stran 115–117.

83 Ibidem, stran 239–242.

84 K organizacijam RKP po vprašanju o porjadke dnja partinogo sjezda. Devjatyj sjezd, stran 494.

85 Ibidem, stran 81–82.

86 Glej Devjatyj kongres, stran 591–592.

direktno podredila partijski frakciji v vsruskem centralnem svetu sindikatov. To je dejansko pomenilo ustvaritev partije v partiji, ustvaritev napol avtomnega telesa, kar bi lahko v zadnji konsekvenci privedlo do ustanovitve nove partije. Celo demokratični centralisti so videli v načrtu sindikalne opozicije kršitev partijskih principov.⁸⁷

Anarhosindikalistična zahteva sindikalistov po avtonomiji je naletela na ostro obsodbo politburoja. Sekretar partije Krestinski je očital opoziciji kontrarevolucionarne tendence.⁸⁸ Lenin in Trocki sta bila v ocenah zmernejša. Prepričevala sta Krestinskega in Kameneva, da sindikalisti nimajo takih teženj, njihovemu načrtu avtonomije pa sta odločno nasprotovala.

IX. kongres partije je sprejel sindikalno resolucijo, ki je podrobno opredelila vlogo in pomen sindikatov v obdobju diktature proletariata, njihov odnos do sovjetske države in partije ter precizirala oblike sodelovanja sindikatov v gospodarskem aparatu in njihove tekoče naloge.⁸⁹ Poudarili so, da mora biti težišče dela sindikatov na gospodarskem in vzgojnem področju. „Te naloge morajo sindikati izpolnjevati ne kot neodvisna, organizacijsko izolirana sila, temveč kot eden glavnih aparatov sovjetske države pod vodstvom komunistične partije.“

Nadalje je rečeno v resoluciji: „Sovjetska država je vzvod ekonomskega prevrata. Zato ne more biti govora o tem, da bi se sindikati postavljali proti organom sovjetske oblasti.“

„... Svoj vpliv na široke nepartijske sloje delovnih ljudi izvaja partija prek komunističnih frakcij in celic v vseh drugih delavskih organizacijah, predvsem pa v sindikatih... Vsaka partijska frakcija sindikata je del lokalne partijske organizacije in je podrejena partijskemu komiteju. Komunistična frakcija vsruskega centralnega sveta sindikatov je podrejena CK KPR.“

V vsruski centralni svet sindikatov so delegirali Buharina in Radeka, da bi zaviralno vplivala na avtonomistične tendence sindikatov.⁹⁰ Delavska opozicija je lahko po IX. kongresu RKP(b) vzdrževala le direktne stike s svojimi privrženci v odkritem nasprotju z vodstvom partije.⁹¹ Delavska opozicija je v svojih tezah za X. kongres RKP(b) zastopala idejo, naj pripada organizacija uprave gospodarstva vsruskemu kongresu proizvajalcev, ki se združujejo v proizvodnih sindikatih in volijo osrednje organe za upravo celotnega gospodarstva republike.⁹²

87 Glej Tezisy moskovskega gubernskega komiteta RKP k IX partijnomu sjezdu. Devjatyj sjezd, stran 567–571.

88 Krestinski, Devjatyj sjezd, stran 40, 591–592; Lutovinov, stran 54–55.

89 Po voprosy o profesional'nih sojuzah i ih organizacii. KPSS v rezoljucijah i rešenijah I, stran 490–494.

90 Lenin, Devjatyj sjezd, stran 88.

91 Privrženci delavske opozicije so bili prepričani, da bo njihova stvar zmagala. Danes je težko ugotoviti, koliko privržencev so imeli med delavci. Vsekakor so v partiji imeli določen vpliv, kar je vodstvo resno vznemirjalo. Najpomembnejši voditelji te smeri so bili: Šljapnikov prvi komisar za delo ter voditelj kovinarskih delavcev Lutovinov in Medvedev. Glavna oporišča so imeli na jugovzhodu evropske Rusije na področju Dona, Kubana in v samarski guberniji (glej Selavin K., Rabotčaja opozicija. Moskva 1930, stran 26). V Samari so dejansko vodili partijsko organizacijo. Svoja oporišča pa so imeli tudi v Ukrajini in v moskovski guberniji. Privrženost k opoziciji v sindikatu kovinarjev je zavzela take oblike, da je Tomski v začetku leta 1921, ko se je spor zaostрил, zapustil opozicionalne sindikaliste in prešel v Leninov tabor. Opoziciji je očital industrializem in sindikalizem. (Tomski, Desjatyj sjezd RKP (b) Protokoly, Moskva 1963, stran 367–370; 819–823; 685–691)

92 Desjatyj sjezd, stran 819–823. Organizacija narodnega hozajstva i zadači sojuzov.

Naloge, ideologijo in duh delavske opozicije je pojasnila Kollontajeva neposredno pred X. kongresom partije v svoji brošuri z naslovom Delavska opozicija. S frazami leve opozicije je kritizirala birokratizem, neenakost in zapostavljanje proletariata.

„Čim višje stopamo po lestvici sovjetske in partijske hierarhije, toliko manj najdemo privržencev opozicije. Čim nižje se spuščamo v množico, toliko večja je naklonjenost delavske opoziciji. Če se množice oddaljujejo od vodilnih sil, če se pogloblja prelom, razpoka med vodilnim centrom in „nižjimi“ elementi, to pomeni, da nekaj pri „zgornjih“ elementih ni v redu.“⁹³

Zastavila je vprašanje: „Koga bomo pozvali, naj osnuje nove gospodarske oblike, tehnike, poslovne ljudi, ki so po svoji psihologiji povezani s preteklostjo, sovjetske uradnike, med katerimi je nekaj komunistov, ali sindikate, ki predstavljajo kolektive delavskega razreda?“

Kollontajeva je zagovarjala teorijo spontanosti. Svoje nazore je takole argumentirala: „Naloga partije v sedanji krizi je, da se neustrašno sooči s svojimi napakami in prisluhne zdravemu klicu delovnih množic. Z ustvarjalno silo razreda, ki se prebujata, bomo s pomočjo industrijskih sindikatov zmogli obnovo in razvili ustvarjalne sile dežele ter očistili partijo elementov, ki so ji tuji. Obnovili bomo aktivnost partije tako, da bomo obnovili disciplino v partiji, svobodo mišljenja in kritiko.“ Kollontajeva je s svojo teorijo spontanosti nastopila proti osnovnemu organizacijskemu načelu, ki ga je zastopala Leninova partija. Z anarhosindikalističnih pozicij je svarila pred nevarnimi vplivi kmetov—kulakov in preostankov buržoazije v državi in gospodarstvu. Zapisala je: „To so elementi, ki vnašajo razkroj v naše sovjetske institucije in ustvarjajo vzdušje, ki odbija delavski razred.“

Privrženci delavske opozicije so menili, da je ogrožen proletarski duh revolucije. V tem smislu je na X. kongresu RKP govoril Medvedev. Kongresu je predložil resolucijo kot dodatek k platformi delavske opozicije, v kateri je obtožil CK za vrsto odklonov. CK-ju je očital, da si premalo prizadeva, da bi očistil partijo tujih elementov, ki so se okrepli zlasti po zadušitvi vstaje levih eserov in po razsulu maloburžoaznih strank. Menil je, da centralni komite v praksi ne upošteva dovolj načel delavske demokracije in premalo zaupa v ustvarjalne sile delavskega razreda itd.⁹⁴ Delavska opozicija je tudi predlagala, naj vsak član partije letno preživi tri mesece na fizičnem delu v tovarni ali na vasi.⁹⁵

Spomladi leta 1920 se je diskusija o vlogi sindikatov razvnela z vso ostrino. Razpravljali niso samo o vlogi sindikatov, temveč tudi o bistvenih vprašanih razvoja sovjetske države. Sindikalno vprašanje je izzvalo tako viharne razprave, da so bile po svoji dramatičnosti podobne razpravam okoli vprašanja brestlitovske mirovne pogodbe.

Prepad med leninisti in skrajno levico je zopet razvnel ostre frakcijske boje.

Jeseni leta 1920 se je povsod krepila opozicija proti načinu, kako je Trocki poskušal z administrativnimi sredstvi utišati sindikate. V dneh od 2. do 6. novembra 1920 je zasedala 5. konferenca sindikatov. Trocki je pozdravil konferenco in postavil zahtevo, naj se povežejo sindikati in državna uprava industrije. V svojih tezah se je zavzel za združitev sindikatov in gospodarskih organov. „Administrativno-ekonomski aparat ni nič drugega kot proizvodni organ sindikatov; to je njihov najvažnejši organ.“ Po njegovem mnenju bi bilo treba spremeniti sindikate v proizvodne organizacije.⁹⁶

93 Kollontaj A. M., Die Arbeiter—Opposition in Russland, Berlin 1921, stran 4—5.

94 Medvedev, Desjatyj sjezd RKP (b), stran 135—137; glej tudi: Zadači professionalnih sojuzov k X. sjezdu partii (teziy rabočej opozicii).

95 Rezolucija po partijnomu stroitel'stvu, predlagaemaja gruppoj rabočej opozicii, stran 651—656.

96 Glej Professional'nye sojuzy i ih dal'nejšaja rol', stran 815—819.

Protagonista v tem boju sta bila Trocki in Tomski. Trocki je zagovarjal svoje znano geslo o „preverjanju“ sindikatov, Tomski pa mu je ostro nasprotoval. Večina članov CK je, kot navaja Lenin, mirno opazovala njun dvoboj. „Njihova glavna napaka (pa tudi moja) je bila, da smo spregledali teze Rudzutaka o proizvodnih nalogah sindikatov, ki jih je sprejela 5. konferenca. To je najpomembnejši dokument v celotnem sporu.“⁹⁷

Rudzutak, sindikalist iz Letonije, sekretar centralnega sveta sindikatov, član predsedija Cektrana, je predložil konferenci smeje teze z naslovom: Proizvodne naloge sindikatov. V njih je zahteval za sindikate aktivno vlogo v upravi industrije.⁹⁸ Njegove teze je Lenin odobral in podprl, kar je opogumilo nasprotnike Trockega v CK.

8. in 9. novembra je zasedal plenum CK, da bi ublažil nesoglasja in določil končne smernice za sindikalno konferenco, ki je še trajala.

Trocki je plenumu predložil osnutek svojih tez „Sindikati in njihova nadaljnja vloga“, v katerih je razvijal svojo zamisel preverjanja sindikatov. Tomski, ki je kot edini član CK v avgustu 1920 nasprotoval osnovanju Cektrana, je napadel njegovo delo. Vprašanje „preverjanja“ sindikatov je povezal z nepravilnostmi in birokratskimi pretiravanji v Cektranu. Lenin je Tomskega podprl in poudaril tudi svojo krivdo, da je prišlo v polemiki do očitno pretiranih in napačnih „izpadov“, kar je povzročilo formiranje posebne vmesne skupine, katere glavni cilj je bil, da spor čimprej utišajo.⁹⁹ V centralnem komiteju, ki je štel 19 članov, so Lenina odločno podpirali Kalinin, Rudzutak in Stalin, Trockega pa Rakovski, Ivan Smirnov, Andrejev in Preobraženski. Vmesna skupina je na predlog Zinovjeva sklenila, naj nesoglasij ne iznašajo izven CK. Vse člane CK so opozorili, naj nesoglasij ne obravnavajo pred javnostjo. Za referenta na sindikalni konferenci so določili Zinovjeva z napotki, naj bo njegov referat stvaren in nepolemičen.¹⁰⁰

Teze Trockega je plenum zavrnil s šibko večino osmihih glasov proti sedmim. Sprejeli so Leninove teze z desetimi glasovi proti štirim (Trocki, Krestinski, Andrejev in Rikov), Preobraženski pa se je glasovanja vzdržal. Lenin je v svoji resoluciji branil „zdrave oblike militarizacije dela“, obsojal pa „ekscese v Cektranu in militarizirane oblike dela, ki so vodile v birokratizem, svojeglavost, formalizem“ itd. Cektran so opozorili, naj bolj aktivno sodeluje v splošni dejavnosti vsruskega centralnega sveta sindikatov, kateremu naj pripadajo enake pravice kot drugim sindikalnim združenjem. Leninov osnutek je plenum sprejel in ga sklenil predložiti sindikalni konferenci. Po ostri diskusiji je večina delegatov konference resolucijo sprejela.

Na plenumu CK so izvolili posebno podkomisijo, ki naj bi izdelala podrobna navodila za sindikate glede naslednjih nalog: 1. Okrepitev vsruskega centralnega sindikalnega sveta z delavci, finančnimi sredstvi, časopisi itd., da bi izboljšali in razširili njegovo delo. 2. Razvoj in demokratizacija sindikatov. 3. Okrepitev vloge sindikatov pri

97 Lenin, Sočinenija IV/32, stran 24. Lenin je kasneje zapisal, da je med konferenco prišel Tomski zelo razburjen v politbiro in skupaj z Rudzutakom sta poročala o govoru Trockega na konferenci. Lenin je poudaril, da je bistvo spora v politiki partije do sindikatov in da Trocki s svojo politiko „preverjanja“ nima prav. Čeprav bi bila taka politika s stališča gospodarskih koristi opravičljiva, je v trenutnem položaju povsem nedopustna, ker izziva nevarnost razcepa.

98 Lenin, Sočinenija IV/32, stran 18–21.

99 Tej skupini so se pridružili Leninovi somišljeniki, ki so svojčas predstavljali deano opozicijo, Zinovjev, Kamenev, Rikov in Sergejev. Levico so predstavljali Buharin, Radek, Dzeržinski in oba sekretarja Krestinski in Sereberjakov. Pridružil se jim je tudi Tomski, nista pa se pridružila tej skupini niti Trocki niti Lenin.

100 Lenin, Sočinenija IV/32, stran 24.

upravljanju proizvodnje. 4. Pritegnitev in sistematično izkoriščanje znanja in izkušenj specialistov. 5. Sprememba metod dela sindikalnih centrov v zvezi z novimi nalogami sindikatov.¹⁰¹ Sestav podkomisije je bil za leniniste ugoden: Zinovjev, Rudzutak, Rikov in Tomski so bili nasprotniki Trockega. Trocki je izjavil, da bo bojkotiral delo podkomisije. Lenin je opozoril, da je Trocki prav s tem korakom potenciral storjeno napako. „Če tega ne bi storil, bi bila napaka tov. Trockega (predložitev napačnih tez) relativno majhna, take vrste, kot se je pač pripetila že vsem članom CK, brez izjeme.“¹⁰² Trocki je izjavil, da se ne strinja s sklepom plenuma CK in s prepovedjo prenosa boja izven okvira CK. Izjavil je: „Dokler mi, podobno kot drugim tovarišem, ne bo dovoljeno obravnavati teh vprašanj v partijskem tisku, ne pričakujem nobene koristi od njihove obravnave v zaprtih zborih in s tem tudi ne od dela komisije.“ Iz komisije sta izstopila tudi Šljapnikov in Lutovinov.

Trocki je vztrajal pri birokratskih metodah, ki jih je opravičeval z izgovorom, da jih zahteva obstoj dežele. Nezadovoljstvo sindikalnih funkcionarjev nad vojaškimi metodami, s katerimi je hotel Trocki obnoviti promet, je izzvalo jeseni 1920 sindikalno diskusijo. Buharin, ki so ga že med brestlitovsko diskusijo ožigosali kot frakcionaša, si je prizadeval s kompromisno resolucijo preprečiti razcep v partijskih vrhovih. Velik del partijskega članstva je zajelo nezadovoljstvo. Še zlasti so bili ogorčeni nad birokratizmom.

Leva opozicija se je delila v več različnih skupin. Najštevilnejša je bila delavska opozicija, ki je imela močno oporo med kovinskimi delavci. Na moskovski gubernijski konferenci, ki je bila od 20. do 26. novembra 1920, je dobila ogromno večino glasov. Zahtevala je „tretjo revolucijo“ in takojšnje uresničevanje brezrazredne družbe. Buharin se je bal razkrojvalnega delovanja delavske opozicije. Ob otvoritvi konference je zapisal v Pravdi: „Samo če bodo vrste naše partije povsem strnjene, bomo lahko prestali to kritično obdobje ... Glavna nevarnost nam preti od naše notranje slabosti. Sindikalna diskusija je opozorila na to slabost.“ Lenin se je bal, da bodo zahteve Trockega po „preverjanju“ sindikatov in njihovi preosnovi v „aparat delavske države“ ter uvedba „načela militarizacije dela in sistem gospodarskih udarnih čet“, povzročile izolacijo partijskega in državnega aparata.¹⁰⁴ Lenin je hotel zagotoviti partijskemu aparatu potrebno manevrsko sposobnost. Sindikatom je bil sicer pripravljen priznati določeno samostojnost, da nastopajo kot nadzorni organi kot korektiv državnega gospodarskega aparata, na drugi strani pa je hotel ohraniti absolutno hegemonijo partije v vseh osnovnih vprašanih gospodarske politike. Sindikatom je priznaval vzgojne in socialne funkcije, njihovo odgovornost v gospodarskih vprašanih pa je omejil na organizacijo dela za proizvodne naloge.

Stališča Lenina in Trockega do sindikalnega vprašanja niso bila združljiva. Buharin je skušal formirati nekako vmesno skupino med Leninom in Trockim. Svojo pozicijo je

101 V komisijo so bili izvoljeni: G. E. Zinovjev kot predsednik; M. P. Tomski, Ja. E. Rudzutak, A. I. Rykov in L. D. Trocki. Poleg njih so bili na predlog 5. vsruske konference sindikatov vključeni v komisijo še sindikalni delavci A. G. Šljapnikov, Ju. X. Lutovinov, S. A. Lozovski in A. A. Andrejev.

102 Lenin, Sočinenija IV/32, stran 24–25.

103 Komisija je izdelala osnutek tez za deseti kongres RKP (b) o vlogi in nalogah sindikatov, ki ga je podpisalo devet članov CK: V. I. Lenin, G. E. Zinovjev, M. P. Tomski, Ja. E. Rudzutak, M. I. Kalinin, L. B. Kamenev, C. I. Petrovki, F. A. Sergejev (Artem), I. V. Stalin in član sindikalne komisije S. A. Lozovski. To je bila platforma desetih.

104 Trotzki, Rolle und Aufgaben der Gewerkschaften. Russische Korrespondenz, 3/4 1921, stran 158–159.

takole utemeljil: „Če se hoče vlak iztiriti, odbijači niso slaba stvar.“¹⁰⁵ Buharinovo prizadevanje, da premosti konflikt, je Lenin sprva ovrednotil pozitivno.

Boj se je začel, ko je Trocki objavil svojo platformo, kmalu nato pa tudi Lenin in tri skupine levih opozicionalcev.

Trocki je v govoru na razširjenem plenumu Cektrana 2. decembra 1920 dejal: „Vprašanje delavske demokracije smo postavljali že prej, sedaj ga postavljamo znova. Borimo se za razširitev možnosti kritike, diskusije, notranje polemike itd... Militarizacija sindikatov in militarizacija transporta, je hkrati notranja ideološka militarizacija, ki jo pogojuje strah, naravni in zdravi strah pred razsulom dežele.“¹⁰⁶

V začetku decembra je prišlo do razcepa v Cektranu. Ta dogodek je osvetlil politično bistvo spora. Zaman sta Trocki in Buharin upala, da bo mogoče nesoglasja premostiti z molkom. Sindikalni spor je dobil nove razsežnosti. Cektran je prišel v konflikt z delavci v ladjedelnicah. Zinovjev je kot predsednik sindikalne komisije preučil spor. Na plenumu CK, ki je bil 7. decembra, je predlagal, naj nemudoma spremenijo sestav Cektrana. CK predloga ni sprejel. Zinovjev je dobil samo sedem glasov, osem pa jih je bilo proti. Rikov je podprl Zinovjeva. Lenin in njegovi privrženci, med njimi Stalin in Tomski, so podprli predlog Zinovjeva. Vmesna skupina, ki so jo sestavljali pripadniki zmerne leve in Buharin, je uveljavila bolj spravljivo resolucijo, ki je manj odločno grajala Trockega. Izrekli so se proti reorganizaciji sindikatov „od zgoraj“, poudarili nujnost, da sindikati pritegnejo množice k samoupravljanju in uresničijo delavsko demokracijo v proizvodnji. Buharin se je v svoji resoluciji zavzemal za proizvodno demokracijo in zavrnil „preosnovno sindikatov od zgoraj“.¹⁰⁷ Ponovno je skušal z vmesno platformo skupaj z Larinom, Preobraženskim, Serebrjakovim, Sokolnikovim in Jakovljevo premostiti protislovja. V svojih tezah se je opiral na peti člen partijskega programa, ki ga je po svoje interpretiral: „Sindikati morajo koncentrirati vso upravo gospodarstva kot celoto v svojih rokah.“ V tej zvezi je razvil tezo o „podržavljenju sindikatov“ in o „posindikatenju države“. Buharinova resolucija naj bi predstavljala nekak kompromis med Leninom in Trockim, tako da bi ohranili delitev na sindikate in gospodarski aparat, najpomembnejša mesta v gospodarskem aparatu pa naj bi zasedli kandidati, ki bi jih imenovali sindikati.¹⁰⁸

Trocki je čez en teden umaknil svojo platformo in se pridružil Buharinovi platformi, ki so jo na novo formulirali. V njej so zahtevali, naj v bližnji bodočnosti prenesejo organizacijo uprave industrijskih panog na najbolj primerna sindikalna združenja. Buharin se je tako znašel na čelu opozicije proti Leninu.

Javne diskusije o sindikatih ni bilo več mogoče preprečiti. Centralni komite je 24. decembra razglasil svobodo diskusije. Glavni forum, na katerem so razpravljali o spornih vprašanjih, je postal osmi kongres sovjetov, ki se je sestal proti koncu decembra. Trocki je 24. decembra nastopil v gledališču Zimina na zborovanju aktivnih delavcev sindikalnega gibanja in delegatov osmega vsoruskega kongresa sovjetov, ki ga je organiziral biro frakcije

¹⁰⁵ Lenin, Sočinenija IV/32, stran 50.

¹⁰⁶ Trockij, Sočinenija, XV/, stran 422–423.

¹⁰⁷ Lenin je zapisal: „Naša skupina v CK je ostala v manjšini, ko je glasovala proti Buharinovi resoluciji predvsem zato, ker meni, da je vmesna skupina papirnata, neudeležba Trockega v sindikalni komisiji pa dejansko pomeni nadaljevanje boja in njegovo prenašanje izven okvirov CK.“ Lenin, Sočinenija IV/32, stran 25. Vprašanje samega Cektrana so s predlogom, da razpišejo nove volitve za člane te institucije in s splošnim pozivom k demokratičnosti potisnili v ozadje.

¹⁰⁸ Buharin, Aufgaben und Struktur der Gewerkschaften. Russische Korrespondenz, 3/4 1921, stran 175.

RKP(b) Cektrana z referatom O nalogah sindikatov v proizvodnji, 23. decembra pa je objavil brošuro Vloga in naloge sindikatov. Z vidika formalne demokracije je imel Trocki nesporno pravico, da razvije svojo platformo, ker je CK razglasil svobodo diskusije, z vidika revolucionarne smotrnosti pa je bilo to že nevarno pretiravanje, ki bi po Leninovem mnenju lahko vodilo do formiranja frakcije na napačni platformi.¹⁰⁹

Programsko brošuro Trockega Vloga in naloge sindikatov je Lenin ostro kritiziral. Trocki je v uvodu brošure napisal, da je sad kolektivnega dela skupine odgovornih funkcionarjev, zlasti sindikalistov. Lenin je hkrati ožigosal tudi Buharina in njegovo vmesno skupino, ki se je vse bolj razgaljala kot frakcionaška skupina, ki je prešla na stran Trockega. Lenin se je čudil, kako da privrženci Trockega ne vidijo njegove frakcionaške dejavnosti. Kritiziral je metodološki pristop Trockega k sindikalnemu vprašanju. Lenin se je povsem zavedal nevarnosti razcepa v partiji: „Vsaka, celo nepomembna razlika, lahko postane politično nevarna, če obstaja možnost, da povzroči razcep, ki lahko omaja in uniči vso politično stavbo... Jasno je, da v deželi, ki preživlja diktaturo proletariata, neenotnost med proletariatom ali proletarsko partijo in proletarskimi množicami ni samo nevarna, temveč skrajno nevarna, posebno še, če je proletariat v tej deželi v manjšini.“ Razcep v sindikalnem gibanju je po Leninovem mnenju pomenil razcep v proletarskih množicah.

Lenin je napadel Buharinovo formulacijo o proizvodni demokraciji, ki jo je Buharin vnesel v resolucijo CK z dne 7. decembra. „Izraz je teoretično napačen, vsaka demokracija, kot tudi vsaka politična nadgradnja (ki je neizogibna, dokler obstajajo razredi, dokler ni osnovana brezrazredna družba) služi v zadnji instanci proizvodnji in jo določajo proizvodni odnosi vsakokratne družbe. Zato izločitev proizvodne demokracije iz širšega pojma demokracije ne pove ničesar. To je konfuznost in prazno besedičenje.“ Lenin je v svoji nadaljnji analizi opozoril, da se Buharin v svojih tezah teoretično spogleduje z eklektiko, ko propagira povezanost politične in gospodarske obravnave vprašanja. Politika je pomenila Leninu koncentriran izraz ekonomije: „Politika mora imeti primat nad ekonomijo. Če se stvari ne bomo pravilno lotili, delavski razred ne bo mogel uveljaviti svojega gospodarstva, torej tudi ne svojih proizvodnih nalog.“¹¹⁰

V brošuri je Trocki povzel iz resolucije CK z dne 7. decembra samo tisto, kar se je nanašalo na „proizvodno demokracijo“, izpustil pa je vse, kar je bilo rečenega proti preosnovi sindikatov od zgoraj

30. decembra 1920 se je ponovno razvnela diskusija na skupnem zasedanju delegatov osmega kongresa sovjetov, članov vseruskega centralnega sveta sindikatov ter moskovskega gubernijskega sindikalnega sveta, ki je bilo v moskovskem Bolšoj teatru. Navzoči so bili vsi glavni akterji v sindikalni debati. Lenin je v svojem referatu ponovno kritiziral stališča Trockega in Buharina. Takole je dejal: „Ko primerjam brošuro Trockega (O vlogi in nalogah sindikatov – op. pis.) s tezami, ki jih je predložil centralnemu komiteju in se poglobim vanje, me preseneča množina teoretičnih napak in v nebo kričečih netočnosti.“ Lenin je napake podrobno razčlenil ter jasno definiral vlogo in pomen sindikatov v obdobju diktature proletariata. Poudaril je, da so sindikati, ki vključujejo pretežno večino industrijskih delavcev, za uresničenje diktature proletariata izredno pomembni. Niso državna organizacija, organizacija pritiska, temveč vzgojna organizacija, šola upravljanja, gospodarjenja, komunizma. Sindikati so nekako na sredini

109 Lenin, Sočinenija IV/32, stran 25.

110 Ibidem, stran 63–64.

med partijo in državno oblastjo ter povezujejo avantgardo z množicami. Diktaturo lahko izvaja samo avantgarda, ki je vsrkala vase revolucionarno energijo delavskega razreda. Lenin se je nato dotaknil teorije o transmisijah. Opozoril je, da je Trocki povsem prezrl vlogo sindikatov v obdobju prehoda iz kapitalizma v socializem. „Diktature ni mogoče uresničiti brez nekih transmisij od avantgarde do množice naprednega razreda in od tega do množice delovnih ljudi. V Rusiji so ta množica kmetje...“ Lenin je poudaril, da obstajajo nesoglasja med njim in Trockim predvsem glede metode, kako pristopiti k množicam, jih pridobiti in povezati. Poudaril je pomembno vlogo sindikatov v kapitalizmu, pa tudi v obdobju prehoda iz kapitalizma v komunizem. Kakšna pa bo njihova vloga v komunizmu, bo pokazala bodočnost.

Po mnenju Trockega obramba materialnih in idejnih interesov delavskega razreda v delavski državi ni bila stvar sindikatov. Lenin je to stališče označil kot napačno. „Tovariš Trocki govori o delavski državi. Dovolite, to je abstrakcija. Ko smo leta 1917 pisali o delavski državi, je bilo to razumljivo, če pa sedaj govorimo: Zakaj, proti komu moramo zaščititi delavski razred, ko ne obstaja več buržoazija, obstaja pa delavska država, delamo očitno napako. Prav v tem je bistvo stvari. Prav tu je jedro napake tov. Trockega... Mi v resnici nimamo delavske države, temveč delavsko in kmečko državo.“

Buharin se je vmešal: „Kakšno državo? Delavsko in kmečko državo?“ Lenin je nato ta del svojega govora takole korigiral: „Reči bi moral: Delavska država je abstrakcija. V resnici imamo delavsko državo, v kateri prvič ne prevladujejo delavci, ampak kmečko prebivalstvo in drugič, imamo delavsko državo z birokratskimi deformacijami... Mar mislite, da v takšni državi nimajo sindikati kaj ščititi, mar je mogoče izhajati brez sindikatov...? Sovjetska država je taka, da je treba organizirani proletariat zaščititi pred državo in za to moramo izkoristiti te delavske organizacije za zaščito delavcev.“ Lenin je zavrnil tudi napade Trockega na Tomskega in Lozovskega, češ da sta sindikalna birokrata.

Lenin je nato razčlenil Buharinovo koncepcijo „proizvodne demokracije“, ki jo je razvil na plenumu CK 7. decembra. „Kolikor bolj se poglobljam v to proizvodno demokracijo, toliko jasneje vidim, kako je teoretično napačna, kako slabo premišljena.“ Na kratko je orisal nastanek sindikalnega spora in vrednotil posamezna stališča. Zahteval je, naj tovariši iz Cektrana izpolnijo sklepe plenuma CK z dne 9. novembra. „Tovariši iz Cektrana! Izvajajte ne samo formalno, temveč dejansko sklepe partijskega kongresa in CK. S svojim delom pomagajte vsem sindikatom, da ne bo ostala niti sled birokratizma, privilegijev in prevzetnosti...“ Lenin je kritiziral Trockega, ker je izstopil iz komisije.¹¹¹

Zelo pohvalil pa je Lenin Rudzutakove teze, ki jih je v svojem govoru v celoti prebral. O teh tezah je izjavil Lenin, da predstavljajo stokrat boljše platformo kot tisto, kar sta napisala tov. Trocki po večkratnem premisleku in tov. Buharin brez vsakega premisleka. Svoj govor je Lenin takole zaključil: „Teze tov. Trockega so politično škodljive. Njegova politika pomeni v zadnji konsekvenci birokratsko maličnenje sindikatov. Naš kongres bo, v to sem prepričan, obsodil in odklonil tako politiko.“¹¹²

111 Zapisal je: „Lutovinov se včasih igra opozicijo. Vsekakor tudi Osinski. To je iskreno rečeno neprijetna igra. Treba je z njima sodelovati, ne glede na njuno opozicijsko kampanjo. Toda takšen korak, kot je razbijanje komisije, je birokratičen, nesovjetski, nesocialističen, napačen in politično škodljiv. V trenutku, ko si prizadevamo ločiti zdravo od nezdravega v opoziciji, je tak postopek trikrat napačen in škodljiv. Napaka Cektrana je v tem, ker ni razumel splošnih nalog vseh sindikatov, ker ni hitreje uvajal bolj pravih metod tovariških disciplinskih razsodišč in pomagal sindikatom pri tem prehodu.“

112 Lenin, Sočinenija IV/32, stran 22.

Lenin je podal jasno definicijo vloge sindikatov kot množične organizacije delavskega razreda v sistemu diktature proletariata: „Podržavljanje in preverjanje sindikatov pomeni negiranje demokracije v sindikatih in volilnosti njihovih organov, pomeni vnašanje metod administratorstva, neprikrite prisile in poveljevanja v sindikate. Politika Trockega je nedopustna, ker izziva razcep. Uresničenje tez Trockega bi vodilo do odstranitve sindikatov kot šole komunizma in slabitve diktature proletariata.“ Lenin je poudaril, da je dolžnost sindikatov nenehna skrb za dvig materialnega blagostanja in za izboljšanje življenja delovnih slojev, kakor tudi obramba duhovnih interesov delavskega razreda.

Ko je pohvalil Rudzutakove teze je izjavil: „Če je treba koga primerno ozmerjati in „preveriti“, tedaj to ni centralni svet sindikatov, ampak prej CK RKP(b) in to zato, ker je spregledal teze Rudzutaka in dopustil, da se je razrasla najbolj nesmiselna diskusija.

Delavska opozicija je v diskusiji 30. decembra zavzela ekstremno protileninsko stališče. Prevzela je nazore zahodnoevropskih anarhosindikalistov. Šljapnikov je v svojih tezah razvil program o avtonomiji sindikatov pri vodstvu industrije. Vse upravne organe naj volijo organizirani delavci, katerim naj bodo tudi odgovorni. Sindikati naj se spremenijo, podobno kot je načrtoval Trocki, v „proizvodne sindikate“, ki bodo vodili upravo celotnega narodnega gospodarstva. Šljapnikov je predlagal ustanovitev vseruskega kongresa proizvajalcev, ki naj bi predstavljal enotnost volje, nujno potrebne za organizacijo gospodarstva in hkrati realno možnost za široke delovne množice, da vplivajo na organizacijo in razvoj gospodarstva.¹¹³ Privrženci delavske opozicije so postavili sindikate proti partiji in sovjetski državi in jih razglašali za edino obliko združenja delavcev. Predlagali so podružbitev države, kateri bi podredili sindikate. Delavska opozicija je tako zanikala vodilno vlogo partije v delavskem gibanju in neizogibnost proletarske države v prehodnem obdobju.

Sindikalna komisija je končala svoje delo in objavila 14. januarja 1921 platformo desetih, ki so jo podpisali Lenin, Zinovjev, Kamenev, Stalin, Tomski, Kalinin, Rudzutak, Lozovski, Petrovski in Artjom Sergejev.¹¹⁴ Šljapnikov in Lutovinov sta prešla v tabor delavske opozicije, ki je 18. januarja 1921 v Pravdi objavila svoje teze o sindikatih.¹¹⁵ Podpisali so jih Šljapnikov, Lutovinov, Šmid, Zyperovič in Miljutin. 16. januarja pa je Pravda objavila platformo, ki so jo podpisali Buharin, Larin, Preobraženski, Serebrjakov, Sokolnikov in Jakovljeva.¹¹⁶ Svojo platformo so sestavili tudi demokratični centralisti. Podpisali so jo: Bubnov, Boguslavski, Kamenski, Maksimovski, Osinski, Rafail in Saprnov.¹¹⁷ Na razširjenem zasedanju moskovskega partijskega komiteja dne 17. januarja so nastopili privrženci te platforme in pristaši Ignjatova, ki so prav tako objavili svoje teze v Pravdi 19. januarja. Podpisali so jih Ignjatov, Orehov, Korsinov, Kuranova, Burovcev in Maslov. Boj frakcijskih skupin o sindikalnem vprašanju je dobil nove razsežnosti.

Platforma desetih je bila v skladu s sklepi V. vseruske sindikalne konference. Lenin je v teh tezah poudaril, da podržavljenje sindikatov ogroža njihovo funkcijo, ker izolira sindikalno vodstvo od množic. V tezah so podrobno obravnavali naloge sindikatov v

113 Šljapnikov, Organizacija narodnega hojajstva i zadači sojuzov. Desjatyj s'ezd RKP (b), stran 819–823.

114 O roli i zadačah profsojuzov KPSS v rezoljucijah i rešenijah I, stran 534–549.

115 Ibidem, stran 530–533.

116 O zadačah i strukture profsojuzov. Desjatyj s'ezd, stran 826–830.

117 Ibidem, stran 823–825.

industriji: sodelovanje pri gospodarskem planiranju in upravi, nadzorstvo proizvodnje, določanje mezd in obramba delavcev pred delodajalcem – državo. Teze so določale sindikatom naslednje konkretne naloge: proizvodna propaganda in vzdrževanje delavske discipline.¹¹⁸

Lenin je ostro napadel teze Buharina in drugih ter jih označil kot „vrh ideološkega razkroja“.¹¹⁹ „To je popoln prelom s komunizmom in prehod na pozicije sindikalizma. To je v bistvu ponovitev gesla Šljapnikova o podružbljenju države; to pomeni postopno predajo aparata vrhovnega gospodarskega sveta v roke odgovarjajočih sindikatov...“ Sindikalizem prenaša upravo industrijskih panog na množice nepartijcev, na delavce različnih proizvodnih vej. S tem negira nujnost partije.

Trockiste so v debati podprli buharinci, ki so branili frakcionaštvo Trockega. Buharinovo skupino so označevali kot vmesno zato, ker je skušala pomiriti leninizem s trockizmom. V bistvu pa je bila tudi pozicija „vmesne skupine“ antileninistična in se je kaj malo razlikovala od platforme Trockega.

Kamenev se je vpraševal: „Kako je mogel tov. Buharin tako prelomiti s komunizmom? Poznamo mehko to. Buharina, eno od lastnosti zaradi katere ga imamo tako radi in ga moramo imeti radi. Vemo, da so o njem več kot enkrat rekli v šali, da je mehak kot vosek. Kot se je pokazalo, pa lahko po tem mehkem vosku piše karkoli, katerikoli nenačelni človek, katerikoli demagog.“^{119a} Lenin je stališča Buharina takole kritiziral: „Med številne zelo dragocene lastnosti tov. Buharina sodi njegova teoretična sposobnost in zanimanje, da skuša pri vsakem vprašanju poiskati teoretične korenine. To je zelo dragocena lastnost, zakaj nobene napake, tudi politične ne, si ne moremo popolnoma pojasniti, če ne poiščemo teoretičnih korenin napake pri tistem, ki napako dela, izhajajoč iz postavk, ki jih zavestno uporablja...“

Teoretično bistvo napake, ki jo tu dela tov. Buharin, je v tem, da zamenjuje dialektični odnos med politiko in ekonomiko (katerega nas uči marksizem) z eklekticizmom. „Prvo kakor drugo“, „po tej strani, po drugi strani“ – to je teoretično Buharinovo stališče, in prav to je eklekticizem. Dialektika zahteva, da medsebojne odnose vsestransko upoštevaš v njihovem konkretnem razvoju, ne pa da iztrgaš tu košček tega, tam košček onega...“

Tov. Zinovjev je govoril, da so sindikati šola komunizma. Trocki pa je dejal, da so administrativno-tehnični aparat za upravljanje proizvodnje. Ne vidim nobenih logičnih razlogov, ki bi dokazovali, da prvo ali drugo ni pravilno: pravilni sta obe trditvi in združitev obeh.“

Isto misel zasledimo v 6. tezi Buharina in njegove „skupine“ ali „frakcije“.

„... Z ene strani so (sindikati) šola komunizma... z druge strani – in to v čedalje večji meri – so sestavni del gospodarskega aparata in aparata državne oblasti sploh...“ (Pravda, 16. januarja.)

„Saj prav v tem je osnovna teoretična napaka tov. Buharina, namreč nadomestitev marksistične dialektike z eklektiko (ki je zlasti razširjena med avtorji raznih „modnih“ in reakcionarnih filozofskih sistemov).“

Tov. Buharin je govoril o „logičnih“ razlogih. Vse to razglabljanje kaže, da je, ne da bi se morda tega zavedal, na stališču formalne in sholastične logike, ne pa na stališču

118 O roli i zadačah profsojuzov. KPSS v rezoljucijah i rešenijah I, stran 534–541.

119 Lenin, Sočinenija IV/32, stran 29; Desjatyj s'ezd, stran 829.

119a Ibidem, stran 30

dialektične ali marksistične logike. Da bi to pojasnil, bom začel z najpreprostejšim primerom, ki ga je tov. Buharin uporabil. V diskusiji 30. decembra je rekel:

Tovariši, spori, ki se tu razvnamajo, bodo nemara napravili na mnoge izmed vas približno tale vtis: Prideta dva človeka in sprašujeta drug drugega, kakšna reč je kozarec, ki stoji na mizi. Prvi pravi: „To je steklen valj in preklet naj bo tisti, ki pravi, da ni tako.“ Drugi pravi: „Kozarec, to je priprava za pitje in preklet naj bo tisti, ki pravi, da ni tako.“ S tem primerom mi je hotel tov. Buharin – kakor lahko bralec presodi – poljudno razložiti, kako škodljiva je enostranost. To razlago hvaležno sprejemam in da bi z dejanjem dokazal hvaležnost, hočem odgovoriti s poljudno razlago, kaj je eklekticizem za razliko od dialektike.

Kozarec je nedvomno hkrati steklen valj in hkrati priprava za pitje. Toda kozarec nima samo teh dveh lastnosti, ali kakovosti ali strani, temveč še brez števila drugih lastnosti, kakovosti, strani, medsebojnih odnosov in „zvez“ z vsem ostalim svetom. Kozarec je težak predmet, ki je uporabljiv za metanje. Kozarec lahko služi kot obtežilnik, kot prostor za ujetega metulja, kozarec ima lahko vrednost kot predmet, če je v takem primeru pripraven za pitje ali ne, če je narejen iz stekla, če je njegova oblika valjasta ali ne itd. in temu podobno.

Dalje. Če mi je v pričujočem trenutku potreben kozarec kot priprava za pitje, mi ni potrebno nič vedeti, ali je njegova oblika popolnoma valjasta, ali je zares narejen iz stekla, pač pa je važno, da nima prebitega dna, da mi ne more raniti ustnic, kadar pijem iz njega itd. Če kozarca ne potrebujem za pitje, temveč za tako rabo, za kakršno je dober vsak steklen valj, tedaj mi bo prišel prav tudi kozarec s prebitim dnom ali celo popolnoma brez dna itd.

Formalna logika, na katero se omejujejo v šolah (in se v nižjih razredih – z nekaterimi popravki – tudi morajo omejevati) se oklepa formalnih opredelitev, ravna se po tem, kar je najnavadnejše in kar najpogostejše bode v oči, in se na to omeji. Če pri tem vzameš dvoje ali več različnih opredelitev ter jih popolnoma slučajno povežeš med seboj (hkrati steklen valj in priprava za pitje), tedaj dobimo eklektično opredelitev, ki opozarja na različne strani predmeta, in nič drugega.

Dialektična logika zahteva, da gremo dalje. Če hočemo resnično spoznati predmet, je potrebno zajeti in proučiti vse njegove strani, vse zveze in „odvisnosti“. Tega ne bomo nikdar popolnoma dosegli, toda zahteva po vsestranosti nas bo obvarovala napak in okorelosti. To je prvič. Drugič, dialektična logika zahteva, da jemlješ predmet v njegovem razvoju, „samogibanju“ (kakor pravi včasih Hegel), spreminjanju. V primeru s kozarcem to ni takoj jasno, a tudi kozarec ne ostane neizpremenjen, temveč se zlasti spreminja namen kozarca, njegova uporaba, zveze z obdajajočim ga svetom. Tretjič, v popolno „opredelitev“ predmeta mora priti vsa človeška praksa kot merilo resnice in kot praktično določilo za zvezo predmeta s tem, kar je človeku potrebno. Četrtrič, dialektična logika nas uči, da „abstraktne resnice ni, da je resnica vselej konkretna“, kakor je rad ponavljal za Heglom pokojni Plehanov. (Zdi se mi primerno, v oklepaju opozoriti mlade člane partije, da ne moreš postati zaveden, resničen komunist, ne da bi preštudiral – zares preštudiral vse, kar je napisal Plehanov o filozofiji, zakaj to je najboljše v vsej mednarodni literaturi marksizma).

Razumljivo je, da s tem nisem izčrpal pojma dialektične logike. Toda za zdaj tudi to zadostuje. Lahko preidemo od kozarca k sindikatom in platformi Trockega.

„Z ene strani šola, z druge aparat“ – govori Buharin in piše v svojih tezah. Pri Trockem je napaka v tem, da „premalo brani pomen šole . . .“, pri Zinovjevu pa, da premalo upošteva „pomen“ aparata.

Zakaj je to Buharinovo razglabljanje neživljenjski in brezvsebinski eklekticizem? Zato, ker pri Buharinu ni niti sledu o tem, da bi poskušal samostojno s svojega stališča natanko razčleniti tako vso zgodovino tega spora (marksizem, to je dialektična logika to brezpogojno zahteva) kakor tudi vse pristopanje k vprašanju, ves način, kako je bilo vprašanje postavljeno – ali če hočete vso smer postavljanja tega vprašanja – v temle času, v tehle konkretnih okoliščinah. Pri Buharinu še sledu ni o tem, da je poskušal kaj podobnega! Loti se vprašanja brez najmanjše stvarne proučitve, loti se ga z golimi abstrakcijami ter si izposodi košček pri Zinovjevu, košček pri Trockem. To je pravi eklekticizem.

Da bi to še bolj očitno ponazoril, bom navedel primer. O upomikih in revolucionarjih južne Kitajske ne vem (razen dveh, treh člankov Sun Yat Sena ter nekaj knjig in časopisnih člankov, ki sem jih bral pred davnimi leti) skoraj nič. Če so tam upori, je tam po vsej priliki tudi spor med Kitajcem št. 1, ki pravi, da je vstaja proizvod silno zaostrenega razrednega boja, ki je zajel ves narod, in Kitajcem št. 2, ki pravi, da je vstaja umetnost. Teze, podobne Buharinovim, lahko napišem, ne da bi o tem vedel kaj več: „Z ene strani . . . z druge strani“ . . . Prvi je premalo upošteval „pomen“ umetnosti, drugi – „pomen zaostritve“ itd. To bi bil neživljenjski in nevsebinski eklekticizem, ker ni konkretnega proučevanja danega spora, danega vprašanja, danega obravnavanja tega vprašanja itd.

Sindikati so z ene strani šola, z druge – aparat, s tretje – organizacija delovnega ljudstva, s četrte – organizacija skoraj samo industrijskih delavcev, s pete – organizacija po panogah proizvodnje itd. itd. O kakšni utemeljitvi, o kakšni samostojni analizi, ki bi z njo dokazal, zakaj je potrebno vzeti prvi dve „strani“ vprašanja ali predmeta, ne pa tretjo, četrto, peto itd. –, o tem ni pri Buharinu niti sledu. In zato so teze Buharinove skupine zgolj eklektične, prazen nič. Buharin zastavlja vse vprašanje odnosa med „šolo“ in „aparatom“ v osnovi napačno, eklektično.¹²⁰

Lenin se je kritično dotaknil tudi resolucije demokratičnih centralistov in opozoril, kako ocenjuje platforma desetih boj proti birokratizmu. Prepričan je bil, da bo boj proti birokratizmu trajal desetletja. „To je vsekakor nadvse težak boj in vsakdo, ki govori, da ga bomo opravili z enim zamahom, če bomo sprejeli antibirokratske platforme, je navaden šarlatan, ki ljubi lepe besede.“¹²¹ Lenin je opozoril tudi na nevarnosti, ki grozijo partiji, če se odcepi od sindikatov. „Če partijo ločijo od sindikatov, bo tega kriva partija. To bi pomenilo gotov propad sovjetske oblasti. Nimamo druge opore kot v milijonih delavcev, ki so neprosvetljeni, pogosto brez znanja, analfabeti, ki pa kot proletarci sledijo svoji partiji . . . Dospeli smo do najpomembnejšega trenutka v naši revoluciji, spravili smo v gibanje delavske množice, množice vaške revščine pa smo pridobili, da podpirajo našo politiko. Niti ena revolucija ni tega storila. Ni razreda, ki bi nas lahko strmoglavil: večina proletarcev in vaške revščine je na naši strani. Nihče nas ne more uničiti, to store lahko le naše lastne napake.“ Lenin je ostro zavnil prazno besedičenje Trockega v njegovih tezah „o proizvodni demokraciji“. „Ne odpovedujemo se diktaturi in osebnemu vodstvu. Ostanemo. Podpiral jih bom, toda neumnosti in

120 Komunist, Posebna izdaja januar–februar 1974, stran 26–27; glej tudi Lenin, Sočinenija IV/32, stran 69–78.

121 Lenin, Sočinenija IV/32, stran 35–36.

ekstremov ne bom ščitil.“ Lenin je zavrnil tudi teorijo sindikalizma. „Prepustiti se sindikalizmu, govoriti o obveznih kandidaturah za vsruski kongres proizvajalcev, je za proletarijat nesmiselno. To je nevarno, ker spodkopava vodilno vlogo proletariata . . .“ Lenin je ponovno opozoril tudi na demagoško gesto Šljapnikova, da je treba z birokratskimi upravnimi metodami na mah obračunati.

V diskusiji o sindikatih je nastopila tudi skupina pod imenom decisti. To je bila skupina demokratičnih centralistov, ki jo je vodil Saprionov. Lenin je deciste označil kot frakcijo kričočev, njihove nazore pa kot „najslabši menjševizem in socialno revolucionarstvo“. Ironiziral je protislovnost njihovih tez. Na eni strani razglabljajo o globoki krizi in birokratski okorelosti sindikatov, na drugi strani pa istočasno poudarjajo absolutno nujnost razširitve pravic sindikatov v proizvodnji.“

Grupa demokratičnih centralistov je vneto branila popolno svobodo frakcij in grupaštva v partiji. Tudi privrženci Ignjatova so krmarili v vode Saprionova.¹²²

Sporna vprašanja o sindikatih so živo in viharno obravnavali na partijskih in sindikalnih zborovanjih ter konferencah. Komunistična frakcija na II. vsruskem kongresu sindikata rudarjev (januar–februar 1921) je potrdila leninsko politiko partije v sindikalnem gibanju. Za platformo desetih je glasovalo 137 delegatov, za Šljapnikova 62, za Trockega pa 8. Na ločenem zasedanju komunistične frakcije kongresa je imel Lenin referat O vlogi in nalogah sindikatov.¹²³

Tretja konferenca sindikata kovinarjev, ki je bila ob koncu februarja, je v resoluciji O trenutnem položaju in nalogah sindikatov zavrnila vse platforme opozicije in podprla Leninovo platformo desetih. Istega meseca so na zasedanju komunistične frakcije gubernijskega komiteja sindikata kovinarjev na predlog predsednika Lepseja sprejeli sklep, da bodo poslušali najprej referat, ki brani Leninovo platformo in šele nato koreferat zagovornikov platforme delavske opozicije. Komunisti so soglasno podprli Leninovo platformo. Platformo delavske opozicije so obsodili.

V enem mesecu je partija tako v Petrogradu kot v Moskvi in številnih provincialnih mestih z ogromno večino zavrnila napačno linijo Trockega. „Če so v „vrhovih“ in na „periferiji“ v komitejih in institucijah nedvomno omahovali, se je izrekla množica navadnih članov, proletarske partijske množice v večini in to v ogromni večini proti napačni liniji.“¹²⁴

Pod geslom boja proti nevarnosti razcepa v partiji so leninisti v krajevnih partijskih organizacijah med pripravami na X. kongres RKP (b) dosegli popolno zmago.

Ko je bila v januarju diskusija v polnem teku, so v moskovskem komiteju glasovali o tezah raznih frakcij. Rezultat glasovanja kaže približno sliko moči posameznih frakcijskih skupin: Lenin je dobil 19 glasov, Trocki 7, Buharin 4, Saprionov 4 in Ignjatov 3 glasove. Sočasno glasovanje zastopnikov krajevnih organizacij, ki so bile podrejene moskovskemu komiteju, je dalo take rezultate: Lenin je dobil 57 glasov, Trocki 20, Ignjatov 22, Saprionov 7, Šljapnikov 4 in Buharin – 1 glas.¹²⁵

Tudi v petrograjski organizaciji so bili leninisti pod vodstvom Zinovjeva v veliki večini. Petrograjska organizacija je v začetku januarja razvila ostro kampanjo proti Trockemu in ga kritizirala, ker je ogrozil partijsko enotnost ter spodkopal zvezo med

122 Lenin, Sočinenija IV/32, stran 31.

123 Ibidem, stran 33–47.

124 Lenin, Sočinenija IV/32, stran 85.

125 Pravda z dne 19. januarja 1921.

sindikati in partijo.¹²⁶ Poudarili so ogromno nevarnost, ki preti partiji in proletarski revoluciji zaradi napak Trockega in njegove skupine v vprašanju sindikatov. Te napake lahko privedejo do razkola med RKP na eni in vsruskim sindikalnim gibanjem na drugi strani, kar bi imelo pogubne posledice za usodo revolucije.¹²⁷

Trocki je v odgovoru petrograjskim tovarišem še naprej branil svoj sindikalni načrt. Pisal je: „V reševanju pomembnih, osnovnih nalog svoje dejavnosti v gospodarstvu, sindikati, oz. bolj pravilno njihovo vodstvo, niso naredili koraka naprej, temveč nazaj. S splošnimi frazami o „šoli komunizma“ se zamolčuje dejstvo, da teče osnovno delo komunistične izgradnje vse bolj brez sindikatov, oziroma mimo njih... Radikalna sprememba prijemov in metod dela sindikatov, ki jo priporoča IX. kongres, je sedaj še bolj potrebna, kot poprej...“¹²⁸ Petrograjska organizacija RKP je zavrnila njegove trditve.¹²⁹

Sočasno je sklenil moskovski komite s 14 glasovi proti trinajstim, da javno nastopi proti petrograjski organizaciji zaradi napada na Trockega. Moskovski komite je zahteval, naj CK sam vodi priprave za kongres. Če CK v spornem sindikalnem vprašanju ni enoten, je njegova dolžnost, da pravočasno predloži vsem partijskim organizacijam gradivo in pošlje referente, ki bodo osvetlili stališča tako glede vprašanja sindikatov kot glede drugih vprašanj dnevnega reda.¹³⁰

Ob podpori partijskih proletarskih množic je uspelo leninistom obvladati položaj v „vrhovih“.

V novembru 1920 so odstranili Preobraženskega iz kontrolne komisije, na njegovo mesto pa so imenovali Solca. Dzeržinski, ki je bil tedaj privrženec Trockega, je med sindikalnim sporom izstopil iz kontrolne komisije. Solc je prevzel vodstvo Centralne kontrolne komisije in grajal razcepljenost v partijskem vodstvu, ki ni bilo sposobno, da bi brzdalo skrajno levico. Frakcijski boj se je nadaljeval z nezmanjšano silo. Kot je razvidno iz volilnih rezultatov partijskih konferenc, ki so jih objavili v Pravdi, je Lenin povsod dobil večino.

Ko se je 8. marca sestal X. kongres RKP (b) je ogromna večina delegatov podpirala Leninovo platformo.

V diskusiji se je izkristaliziralo troje stališč. Trockisti in kasneje platforma Trockega in Buharina so hoteli oropati sindikate njihove avtonomije in jih vgraditi v državni aparat. Sindikalni voditelji bi tako postali uslužbenci države. Skrbeli naj bi za dvig proizvodnje in delovno disciplino ter vzgajali delavce, da bi bili sposobni voditi industrijo in sodelovati pri vodenju celotnega gospodarstva.

Drugi pol je predstavljala delavska opozicija, ki je nastopila proti „preverjanju“ sindikatov „od zgoraj“, to je s strani vlade in partije. Lenina in Trockega so obtoževali, da militarizirata delo (in krepita neenakost). S svojih anarhosindikalističnih stališč so zahtevali, naj tovamiški komiteji in vsruski kongres proizvajalcev prevzamejo nadzorstvo nad celotnim gospodarstvom. Medtem ko je Trocki trdil, da sindikati ne morejo braniti delavcev pred delavsko državo, sta Kollontajeva in Šijapnikov sovjetsko državo razglašala za trdnjavo nove privilegirane birokracije.

126 Obrašenje k partii, Desjatyj s'ezd, stran 832–833.

127 Poziv partiji so sprejeli 3. januarja 1921 po temeljitih diskusijah v mestnih partijskih organizacijah ter po referatih Zinovjeva in Buharina. Trocki je referat najavil, vendar ni prišel.

128 Otvjet petrogradskim tovarišam. Desjatyj s'ezd, str. 834–835.

129 Otvjet petrogradskoj organizaciji t. Trockemu, stran 835–838.

130 Ibidem, stran 834.

Med tema ekstremoma so zavzeli svoje pozicije Lenin, Zinovjev in Kamenev. Tudi leninisti so poudarjali, da je dolžnost sindikatov brzditi delavce in jim vcepiti občutek odgovornosti do države in podržavljenega gospodarstva. Poudarili so pravico partije, da kot avantgarda delavskega razreda nadzira sindikate. Sindikati kot avtonomne množične organizacije naj bi bili sposobni izvajati pritisk na vlado in vodstvo industrije.

Izhodišče teh stališč je bila različna koncepcija glede države in družbe. Delavska opozicija in decisti so branili „proletarsko demokracijo“ proti avantgardistični vlogi partije. X. kongres RKP (b) je ugotovil, da je samo politična partija delavskega razreda, to je komunistična partija sposobna, da poveže avantgardo proletariata in vse delovne množice, da premaga malomeščansko naklonjenost tradiciji in prepreči vračanje proletariata v tradeunionistične okvire in k tradeunionističnim predsodkom. Če tega ne doseže, diktatura proletariata nima smisla.¹³¹

Proletariat se sam po sebi ni sposoben dvigniti nad nivo sindikalne zavesti. Delavska opozicija je še vedno govorila v žargonu oktobrskih dni, ko se pred proletariati še niso zastavljale neposredne naloge izgradnje socializma. Bili so utopistični sanjači. Partija v zagonu obnove gospodarstva ni mogla graditi svojega programa na utopičnih in demagoških geslih ter donkihotskih gospodarskih zahtevah delavske opozicije. Opozicija je zahtevala, da je takoj treba zadovoljiti potrebe delavcev, uvesti enake mezde in nadomestila za vse, preskrbeti delavce z živili, obleko in stanovanji, jim zagotoviti brezplačno zdravniško nego in vzgojo. Hoteli so takoj uresničiti komunizem, ne da bi se vprašali ali bo vlada lahko uresničila te želje. Pozivali so partijo, naj podredi industrijo nadzorstvu tistih tovarniških komitejev, ki so zrasi za časa oktobrske revolucije. Na X. kongresu RKP (b) je Trocki izjavil: „Delavska opozicija je nastopila z nevarnimi gesli. Iz demokratičnih načel je naredila fetiš. Pravico delavcev, da volijo svoje zastopnike, je postavila takorekoč nad partijo, kot da partija nima nobenih pravic, da uveljavi svojo diktaturo. Partija je dolžna uveljaviti svojo diktaturo, ne glede na prehodno omahovanje spontano razpeloženih množic... Diktatura se ne opira vedno na formalno načelo delavske demokracije, čeprav delavska demokracija predstavlja naravno edino metodo, s pomočjo katere lahko vse bolj vključuje množice v politično življenje.“

Trocki se je zelo oddaljil od svojih nekdanjih stališč, ko je priznaval volilcem pravico, da odpokličejo svoje zastopnike. Po mnenju Trockega naj bi sindikati postali administrator in pozabili na svoje sindikalne pravice. Lenin pa ni hotel, da bi postali sindikati privesek države. Priznaval jim je določeno avtonomijo in celo pravico, da branijo delavca pred državo. Država je bila za Lenina abstrakcija. V njej mora biti prostora za raznolike interese in vplive. Država v zamisli Trockega pa bi morala biti monolitna.

Deseti kongres je glasoval z ogromno večino za platformo Lenina. Za resolucijo desetih je glasovalo 336 delegatov, za resolucijo Trockega 50 delegatov, za resolucijo delavske opozicije 18, dva delegata sta se vzdržala.¹³²

Medtem ko je zasedal kongres, so se pod vodstvom anarhistov uprli mornarji v Kronstadtu. Na svojih zborovanjih so sprejemali resolucije, v katerih so zahtevali svobodo za delavce in svobodne volitve v sovjete. Grozili so s tretjo revolucijo, ki naj bi strmoglavila boljševike in hoteli ustvariti novo sovjetsko demokracijo. Kalinin, predsednik sovjetske republike, je mornarje pozval k disciplini in grajal njihove neloyalne in neodgovorne akcije. Delegacijo mornarjev, ki so jo poslali v Petrograd, so aretirali. Anti-

131 KPSS v resolucijah i rešenijah I, stran 531.

132 Desjatyj s'ezd, stran 399.

boljševiška gesla „Dol z boljševiki“ so postajala vse glasnejša. Boljševiške komisarje so mornarji odstavili in zaprli. Poveljstvo je prevzel anarhistični komite. Pozivali so k svobodi in pobratenju narodov. Na novo izvoljeni sovjeti naj ne bi bili neodvisni od nobene politične stranke; izražali naj bi svobodno voljo in interese ljudstva.

Uradni komuniké vlade je obdolžil upornike komplota s kontrarevolucionarji in z antanto. Politburo se je sprva ogreval za pogajanja, ko pa je videl, v kakšno anarhistično vstajo se razvema upor, se je odločil, da jo je treba zadušiti. Politični položaj v deželi je bil zelo vznemirljiv. Na podeželju je prišlo do številnih manjših uporov, razpuščene čete poraženih belogardističnih armad so ropale in pobijale sovjetske predstavnike oblasti. Anarhistična gesla nezadovoljstva so podžigala tudi kmete k vstajam.¹³³ Položaj v deželi ni dopuščal popustljivosti do upornikov, ker bi popustljivost smatrali za znak slabosti.

5. marca je Trocki prišel v Petrograd in pozval upornike k brezpogojni predaji. „Samo kdor se preda, lahko računa na milost sovjetske republike.“ Sočasno s tem svarilom je ukazal vojaškim enotam, naj zadušijo vstajo. Uporniki so računali, da se bo led proti koncu marca začel taliti in trdnjave ne bo mogoče zasesti.

Ko so delegati X. kongresa izvedeli za upor, jih je prevzelo takšno ogorčenje, da so pohiteli direktno iz kongresne dvorane na bojišče. Celó voditelji delavske opozicije in decistov so pohiteli v boj. Mnogi so našli smrt v ledenih valovih. 17. marca je uspelo boljševikom prodreti v trdnjavo.

15. marca je Lenin predložil kongresu novo ekonomsko politiko (NEP). X. kongres je brez diskusije sprejel zgodovinske sklepe o zamenjavi obvezne oddaje presežkov z davkom v naravi. NEP je ustvarila pri kmetih gospodarsko zainteresiranost in utrdila zvezo delavskega razreda s kmeti. Razprava o sindikatih je stopila v ozadje. Kronstadtski upor in upori po deželi so dokazali, da ideje Trockega niso uresničljive. Liberalni ukrepi, na katerih je bilo zasnovano gospodarsko življenje v naslednjih letih, so bili daleč od militarizacije dela. Deset let kasneje pa je Stalin sprejel nevarne zamisli Trockega. Vendar Stalin ni bil pripravljen priznati, da je zapustil Leninovo stališče in predsedal na stališča Trockega. Sam Trocki je prestrašen odstopil od svojih idej, ko je videl, kako jih njegov oponent Stalin brez usmiljenja izvaja. V tridesetih letih je Stalin izvajal program leveice iz let 1920/21. Uvajal je metode, ki spominjajo na militarizacijo dela, od sindikatov je zahteval „proizvodno politiko“ in jih vgradil v državo. V začetku leta 1929 je nekaj tednov po izgonu Trockega iz Rusije proklamiral na 16. partijski konferenci „socialistično tekmovalstvo“, ki ga je utemeljil z argumenti Trockega iz njegove resolucije leta 1920 (ne da bi ga navedel!). Tako je Stalin po svoje uresničil verzijo „sovjetskega taylorizma“, katerega pobudnik je bil Trocki.

Kronstadtska vstaja je prisilila vodstvo partije, da je strnilo svoje vrste in z drastičnimi ukrepi utišalo skrajno levo opozicijo. V tem kritičnem obdobju v letu 1921 je vlada prepovedala vsako organizirano opozicijo. Proti menjševikom in eserom so uporabili represivne ukrepe, ki so jih diktirale okoliščine državljanske vojne. Boljševiki so si prizadevali, da v sovjetih omejijo njihov vpliv. Lenin je vodil boj proti kontrarevoluciji s pomočjo sovjetov in ni želel, da bi v njih sedeli sovražni ali nevtralni elementi. Boljševiki so gledali v vsaki opoziciji nevarnost kontrarevolucije. Bali so se tudi, da se ne bi nova

133 Provizorni revolucionarni komite upornikov je pisal v svojem časopisu Izvestija: „Valovi uporov delavcev in kmetov dokazujejo, da je njihovega potrpljenja konec. Vstaja delavcev se približuje. . . Kronstadt je prvi dvignil zastavo vstaje za tretjo revolucijo. . . Avtokracija je strmoglavljena. . . Borimo se za pravo oblast delovnega ljudstva medtem ko se Trocki in Zinovjev borita za oblast komunistične partije. . .“ Pravda o Kronštadte. Praha 1921.

nepovska mestna buržoazija in bogati kmetje povezali v protisovjetsko grupacijo. Tudi v delavski opoziciji je Lenin videl kontrarevolucionaren faktor, ki ovira prizadevanje partije, da eliminiira maloburžoazne vplive in vzbuja delavcem upanje, ki jih ni mogoče izpolniti. X. kongres je na predlog Lenina sprejel resolucijo o prepovedi frakcij.

„Partijski kongres opozarja vse člane partije na dejstvo, da je enotnost in strnjenost njihovih vrst v sedanjem trenutku zlasti potrebna, ker je vrsta okoliščin okrepila omahovanje med maloburžoaznimi silami v deželi . . .“

Nujno je, da vsi zavedni delavci spoznajo škodljivost in nedopustnost vsakega frakcionaštva, ki v praksi nujno slabi složno delo in vodi k ponovnim poskusom sovražnikov, da napadejo vladajočo stranko, ki se ji hlinijo, da bi poglobili razcep in ga izkoristili v cilju kontrarevolucije.“

V resoluciji so pripisali upor kronstadtskih mornarjev belogardistični kontrarevoluciji, menševikom in eserom in pozvali člane partije na boj proti frakcionaštvu. Napovedali so čiščenje partije neproletarskih in nezaželenih elementov ter boj proti birokratizmu. Sklenili so, da bodo vsakega, ki bo kršil sklepe kongresa, takoj izključili iz partije. S tajnim določilom so pooblastili CK, da ukrepa proti kršiteljem discipline z vsemi polnomočji.

V resoluciji kongresa so poudarili ideale delavske demokracije: „Pod notranjepartijsko demokracijo razumemo takšno organizacijsko obliko, ki jamči vsem članom partije, tudi najbolj zaostalim, aktivno udeležbo v partijskem življenju, pri obravnavanju vseh vprašanj in pri odločanju o vprašanih . . .“ Ostro so nastopili proti kršitvam volilnega načela pri izbiri partijskih funkcionarjev: „Delavska demokracija izključuje vsako imenovanje kot sistem in se odraža v široki volilnosti vseh ustanov od spodaj navzgor . . .“ Zagotavljali so svobodo kritike in diskusije v mejah demokratičnega centralizma. Opustili so sistem vojaških povelj vodilnih partijskih organov, značilen za metode iz obdobja militarizacije partijskih organizacij. Partijski kongres je sklenil, da lahko višji organi razpustijo, oz. odstavijo nižje samo tedaj, če obstajajo jasni dokazi o kršitvi partijskih sklepov. V vseh drugih primerih mora sklicati višji organ konferenco ali zbor delegatov, ki naj rešuje nastalo vprašanje ali spor.¹³⁴ Število članov CK so zvišali od 19 na 25; pet naj bi se jih posvetilo izključno partijskemu delu. Udeleževali naj bi se sestankov gubernijskih komitejev in partijskih konferenc. Čeprav je Lenin delavsko opozicijo ostro napadal, jo je pozval k sodelovanju v boju proti birokratizmu. Na Leninovo pobudo so sprejeli v kongresno resolucijo O enotnosti partije nekatere zahteve iz programa delavske opozicije.¹³⁵ Celo prepovedi frakcijske dejavnosti Lenin ni vzel dobesedno. „Ne moremo oropati partije in članov CK pravic, da se obračajo k partiji, če nastajajo vprašanja, ki izzivajo bistvena nesoglasja . . . Ne predstavljam si, kako bi lahko to storili! . . . Toda če se bo pojavilo vprašanje kot je bilo n.pr. vprašanje brestlitovskega miru, ali jamčite, da takih vprašanj ne more biti? Morda bo tedaj treba glasovati na osnovi platform. Toda v naši resoluciji je zapisano: nobenih volitev po platformah. Mislim, da tega ne moremo preprečiti . . .“¹³⁶ Lenin je predlagal, naj v CK izvolijo Šljapnikova in sindikalnega voditelja Kutuzova.

Temeljite spremembe v organizacijski politiki so prizadele tudi partijski sekretariat. Na svojem prvem zasedanju po partijskem kongresu je CK odstavil sekretarje Krestinskega, Preobraženskega in Serebrjakova, ki so v sindikalni debati podpirali

134 KPSS v resolucijah i rešenijah I, stran 522-523

135 Desjatyj s'ezd; stran 535-538; KPSS v resolucijah i rešenijah I, stran 529.

136 Ibidem, stran 540.

Trockega. Na njihova mesta so prišli Molotov, Jaroslavski in Mihajlov. Te kadrovske spremembe so pomenile dokončen poraz trockistične platforme v sindikalni debati. Preobraženski in Serebrjakov sta bila premeščena na delo v državnem aparatu, Krestinski pa je kmalu odšel kot sovjetski predstavnik v Nemčijo. Zinovjev je zasedel mesto Krestinskega v politbiroju. Tako so trockisti izgubili svoja oporišča v sekretariatu in v organizacijskem biroju, v CK pa so bili decimirani. V novi CK niso izvolili štirih trockistov: Krestinski je dobil samo 161 glasov, Serebrjakov 111, Preobraženski in Andrejev pa še manj.¹³⁷

Kljub prepovedi frakcij oziroma notranjepartijske opozicije je Lenin vzpodbujal ljudi, ki so bili drugačnega mišljenja, naj svoje nazore izražajo v tisku. Kazenska klavzula je pomenila Leninu le izhod v sili.¹³⁸

Leto 1921 je boljševiški Rusiji končno prineslo mir. Belogardistične armade so se razkrojile in ruski emigranti so se razbežali po svetu.

Rusija je bila po končani državljanski vojni na robu gospodarskega propada. Narodni dohodek Rusije je znašal le eno tretjino dohodka iz leta 1913. Industrija je proizvajala manj kot eno petino predvojne proizvodnje, proizvodnja premoga je dosegla le desetino, železa pa četrtno normalne proizvodnje. Železniški vozni park je bil uničen. Rezerve, brez katerih se gospodarstvo ne more razvijati, so bile izčrpane, trgovska menjava med mestom in vasjo je usahnila. Meščani so zapuščali mesta. Moskva je leta 1921 štela le polovico, Petrograd pa eno tretjino nekdanjega prebivalstva. Racionalizirana preskrba ni zadoščala. Primanjkovalo je kruha in goriva.¹³⁹ Začetja se obdobje koncesij privatnemu kmetijstvu in privatni trgovini, začetek „vsiljenega umika“.

Medtem ko so partijske celice razpravljale o šestih sindikalnih platformah, se je Lenin ukvarjal z vprašanjem položaja kmečkih množic v Rusiji. 8. februarja 1921 je presenetil politbiro s spomenico, v kateri je napovedal novo ekonomsko politiko: odpravo obvezne oddaje in namesto nje pobiranje vnaprej predpisanega naturalnega davka od kmečkih posestev ter možnost proste prodaje presežnih pridelkov.

Že proti koncu leta 1920 je Lenin priznal tujim podjetjem koncesije za izkoriščanje gozdov, nafte in drugih surovin. Že v oktobru 1920 je na konferenci zastopnikov vaških sovjetov moskovskega gubernija obljubil, da bo proučil vse predloge za olajšanje visokih davčnih bremen.

Buharin ni predvideval nove ekonomske politike. Na prehodu iz leta 1920 v leto 1921 je bil še povsem prežet z idejami vojnega komunizma. V svojih spisih je poudarjal nujnost izboljšanja upravnih institucij in poddržavljenje sindikatov. Leninovo novo

137 Z ogromno večino glasov so bili izvoljeni v novi CK: Lenin (479), Radek (475), Tomski (472), Kalinin (470), Rudzutak (467), Stalin (458), Rikov (458), Komarov (457), Molotov (453), Trocki (452), Mihajlov (449), Buharin (447), Jaroslavski (444), Dzeržinski (438), Ordžonikidze (438), Petrovski (436), Rakovski (430), Zinovjev (423), Frunze (407), Kamenev (406), Vorošilov (383), Kutuzov (380), Šijapnikov (354), Tuntul (351), Artem (283). Za kandidate v CK so bili izvoljeni: Čubar (462), Kirov (446), Šmit (443), Zelenski (440), Uglanov (436), Pjatakov (436), Safarov (435), Zalucki (434), Miljutin (433), Kujbičev (414), Gusev (409), Osinski (409), Smirnov/I. H. (381), Kiselev (340), Sulimov (327). V kontrolno komisijo so bili izvoljeni: Smidorovič (460), Kučmenko (457), Celyšev (453), Sol'c (446), Krivov (443), Švarc (437), Sedoj (320) in za kandidate: Batyšev (284), Dogadov (272), Ozol (287). Desjatyj s'ezd, stran 402.

138 Desjatyj s'ezd, stran 535–538.

139 III. s'ezd profsojuzov, Moskva 1920, stran 79–86; Poročilo Miljutina za IV. s'ezd profsojuzov, Moskva 1921, stran 72–77; Kritsman L., Geroidčeski Period Velikoj Ruskoj Revolucii, Moskva 1924, stran 150.

ekonomsko politiko je CK sprejel brez debate. Položaj boljševikov je bil tako težak in njihova izolacija tako očitna, da je večina članov CK sprejela novo ekonomsko politiko brez odpora. Nemiri po vaseh, kulaški upor, kronstadtski upor so nakazovali nujnost preusmeritve gospodarstva. Buharin je položaj kasneje takole ocenil: „V tem uporu so sodelovali ‚skrajno levi‘ revolucionarji, deloma celo nekateri komunisti, levi in desni socialni revolucionarji kot tudi belogardisti. Ali so imeli skupen cilj? Nikakor. Cilji so bili različni, toda zgodovinska vloga enaka. Vsi so usmerili tokove proti nam.“¹⁴⁰

Trocki, ki si je prizadeval zmanjšati frakcijske razlike v sindikalni debati, je zapisal, da so z uvedbo nove ekonomske politike nenadoma izginile vse razlike. „Glede prehoda na novo ekonomsko politiko ni bilo različnih stališč. Obstajale so razlike v sindikalnem vprašanju pred uvedbo NEP-a, ko je partija iskala izhod iz slepe ulice v gospodarstvu. In ko je bila na osnovi NEP-a nekaj mesecev po X. partijskem kongresu predložena nova sindikalna resolucija, smo v CK soglasno glasovali za resolucijo.“¹⁴¹

Buharin in drugi so videli v novi ekonomski politiki možnost, da gradijo skupaj s kmeti v bistvu socialistično gospodarstvo. Nove ekonomske politike ruski komunisti niso sprejeli z navdušenjem. Mnogi navadni člani so jo ocenjevali kot izdajo revolucije. Oživljanje kapitalizma je okrepilo ideološko diverzijo na področju družbenega življenja. Učitelji in študentje so prirejali antikomunistične demonstracije in stavke. Delavska opozicija je postajala vse glasnejša. Napadla je Lenina, da preveč popušča kapitalistom, kulakom itd. Mnogi so celo vračali članske izkaznice.

V mesecih po uvedbi nove ekonomske politike se je porajal sloj nepovskih trgovcev, tovarnarjev, prekupčevalcev, katerih življenjskega standarda ni bilo mogoče primerjati z vegetiranjem večine delavcev na robu eksistenčnega minimuma. To razporeženje je predstavljalo razredno osnovo različnih skupin. Prepričani so bili v vrnitev k integralnemu komunizmu, čim se bodo razmere izboljšale bodisi z revolucijo na zahodu ali z notranjo okrepitvijo Rusije. To stališče so v naslednjih letih zastopali Trocki, Zinovjev, Kamenev in tudi Stalin, pri čemer so računali na svetovno revolucijo, Stalin pa vsekakor bolj na gospodarske možnosti v sami sovjetski zvezi – graditev socializma v eni deželi.

Že v letu 1921 so se začele formirati fronte za kasnejše notranjeboljševiške razprave, ki so dosegle višek v letu 1927. Razlike so se osredotočile okrog dveh vprašanj: ali je bil NEP nesrečen primer, pogojen z izostankom svetovne revolucije, ali pa gre za pojav, ki spremnja vsako socialistično izgradnjo, tudi v kaki industrijsko razviti deželi, tudi v ugodnih pogojih daljšega obdobja tržnega gospodarstva. Iz tega so izvirali naslednji sklepi: če je NEP začasen umik, ga bo treba nekega dne spet odpraviti, če pa je pravilna pot v socializem, ga je treba ohranjati vse dotlej, dokler ne bo tržno gospodarstvo odmrlo, dokler se ne bo iz meščanskega gospodarstva razvila brezrazredna družba.

Obe smeri sta imeli enakovredna zagovornika: Buharina in Preobraženskega. Preobraženski je formuliral svoje stališče že v marcu 1921, neposredno po uvedbi NEP, ki ga je povezoval z izostankom svetovne revolucije.¹⁴² „Metoda delitve v vojnem komunizmu ni bila socialistična metoda . . . pač pa bi se iz nje lahko razvila socialistična delitev med proletariatom in kmeti, če bi država razpolagala z ustreznimi materialnimi

140 Buharin, Die Opposition in der KPSU und die Komintern. Poročilo na 9. plenumu EKKI. Inprekorr 18/1928, stran 372.

141 Inprekorr 139/1926, stran 2424.

142. Preobraženski, Resultate der neuen oekonomischen Politik Sowjetrusslands. Kommunistische Internationale 3/21, stran 110.

pogoji. Teh pogojev država ni imela zaradi zavlačevanja svetovne proletarske revolucije, ki bi lahko položaj v temeljih izpremenila . . .“

Na šestem vseruskem kongresu sindikalnih združenj je Buharin nastopil kot delegat CK in ocenil NEP kot „koncesijo mali posesti, ki vodi h komunizmu po poti komunistične gospodarske izgradnje“. ¹⁴³

Nekaj tednov kasneje je v članku Nova preusmeritev v ekonomski politiki izjavil: „Naša ekonomska politika iz obdobja takoimenovanega vojnega komunizma ni bila politika, ki bi pospeševala razvoj proizvodjalnih sil . . . Njen cilj ni bil proizvajati, temveč jemati . . . To in samo to nas je zanimalo. Naša gospodarska politika je bila objektivno v protislovju z razvojem celotnega gospodarstva . . . In ker je kmetijstvo osnova naše industrije, je taka politika morala zaostri krizo celotnega narodnega gospodarstva.“

Buharin je bil prepričan, da se bo iz NEP—a razvil socializem. Državna velika industrija bo v gospodarstvu vse bolj prevladujoči činitelj. Od države dovoljeni „kapitalizem“, koncesije in zakupi podjetij bodo prav tako okrepi socialistično državo, ker kapitalistom ostaja samo del presežne vrednosti, ostanek pa na osnovi zakupnin in davkov dobi država. Ko bo socialistična država gospodarsko dovolj močna, si bo velika industrija podredila male proizvajalce in jih brez „zunanega ekonomskega pritiska“ postopoma spremenila s pomočjo traktorjev, električne luči, kmetijskih strojev v zadružnike. „Naš državni kapitalizem“ se bo povsem mirno preživel.

Nekaj tednov kasneje je Preobraženski razvil nasprotno tezo — teorijo, da NEP nujno zaostre razredni boj. ¹⁴⁴ V okviru nove ekonomske politike se bodo hkrati razvijali kapitalistični odnosi in „socialistični proces“. Na podeželju bo vodil gospodarski vzpon k razslojevanju. Del kmetov se bo razvil v kulake, drugi pa bodo obubožali in prišli v odvisnost od kulakov. V mestu bo nastala nova trgovska in industrijska buržoazija, povezana v trgovini s premožnimi kmeti. Tuji kapital, ki ga bodo s koncesijami pritegnili v deželo, se bo povezal z novo buržoazijo. Sredi rastočega kapitalizma se nahaja otok socializma. Ta otok se bo prav tako krepil, deloma z lastnimi sredstvi, deloma z izkoriščanjem rastočih meščanskih profitov. Dodatna sredstva za njegovo rast bodo ustvarjali dobički iz zunanjetrgovinskega monopola, iz emisij vrednostnih papirjev in iz državne trgovine. Ta otok bo poleg velike industrije na podeželju krepila izgradnja državnih velikih obratov in krčenje novih zemljišč ter deloma pritegnitev tuje delovne sile.

Nekaj let se bosta lahko mirno vzporedno razvijala drug ob drugem kapitalistični in socialistični proces. Sprva bo za ekspanzijo obeh sistemov dovolj prostora. Toda prej ali slej bo spopad neizogiben in eden se bo moral umakniti drugemu. Prišlo bo do odločilnega boja, ki ga bo odločilo mednarodno razmerje sil.

„Ta boj se bo začel najprej na vasi. Diferenciacija vasi na veleposestnike in vaško revščino bo razvnela razredni boj na vasi. Država bo posredovala in s pomočjo vaške revščine razvila kolektivno gospodarstvo. Premožni kmetje — kulaki se bodo povezali z buržoaznimi elementi v mestih, katerih rast je pospešila nova ekonomska politika. Prišlo bo do eksplozije buržoazno-kulaške protirevolucije. Ta protirevolucija bo uničena . . . Po uničenju te kontrarevolucije se bo začelo, če se lahko tako izrazimo, obdobje

143 Buharin, Schlusswort auf dem 6. Allrussischen Kongress der Gewerkschaftverbaende. Russische Korrespondenz, št. 7/9 1921, julij-oktober 1921.

144 Preobraženski, Die Perspektiven der neuen Wirtschaftspolitik. Russische Korrespondenz, št. 10/11. november 1921, stran 1921, glej tudi Inprekorr št. 37/1921, stran 330.

socialistične reakcije. Nova ekonomska politika bo likvidirana. Obdobju delne denacionalizacije bo spet sledila okrepljena nacionalizacija. Kritično obdobje bo obvladano. Socializem bo zmagal na vsej črti.¹⁴⁵

Buharin si je bil na jasnem o konsekvencah razvoja, ki ga je skiciral Preobraženski. Zavedal se je kam lahko vodi skrajna centralizacija državnega aparata. Predvideval je nevarnosti birokratizacije tega aparata.¹⁴⁶

Sedem let vojne: svetovna vojna, revolucija, državljanska vojna, intervencija in vojni komunizem so povsem spremenili družbo. Stara družbena struktura Rusije je bila razbita. Fevdalni gospodje so izgubili svoja življenja v gorečih graščinah ali na bojnih poljih državljanske vojne. Preživeli so zbežali skupaj z belogardističnimi armadami v inozemstvo. Tudi buržoazija, ki sicer ni bila številna, je bila v ognju državljanske vojne večinoma uničena ali pa je emigrirala. Tisti, ki so ostali v Rusiji in se skušali prilagoditi novemu režimu, so bili le preostanki svojega razreda. Staro inteligenco in carsko birokracijo je doletela ista usoda kot buržoazijo. Nekateri so jedli emigrantski kruh na zahodu, drugi pa so služili kot specialisti novi sovjetski državi. Z oživitvijo privatne trgovine je zrasla nova nepovska buržoazija, katere socialna eksistenca je bila povezana s suharevko, ilegalno trgovino.

Industrijski proletariat je bil v bojih zdecimiran. Najpogumnejši in politično najbolj zavedni so ali izgubili svoja življenja v državljanski vojni ali pa prevzeli odgovorna mesta v novi upravi, armadi, policiji, gospodarstvu, v novih institucijah in predstavniških telesih. V obdobju lakote so delavci zapuščali mesta in se vračali na deželo. Ruska industrija v najboljših časih ni zaposlovala več kot 3 milijone delavcev. Po državljanski vojni pa jih je lahko našlo zaposlitev le polovica.

Kmetje so kot razred ostali dokaj neokrnjeni. Socialistična revolucija se je na vasi začela šele v letih 1918/1919. Kmetje so v glavnem ohranili svoj položaj v družbi. Njihova pozicija se je izboljšala z uničenjem fevdalizma.

Število članstva RKP (b) je naglo raslo. V začetku leta 1917 je štela komunistična partija Rusije 23.000 članov, med revolucijo pa se je število članstva početrilo. Ko je bila državljanska vojna leta 1919 na višku se je število članov dvignilo na četrto milijono, v letih 1919 do 1922 pa že na 700.000. V partijo so se vključili tudi mnogi karieristi. Čiščenje partije je postalo nujno. To zahtevo je zlasti odločno postavljala delavska opozicija. Kontrolne komisije so javno preverjale preteklost in moralne kvalitete članov. V kratkem so izključili okoli 200.000 članov. Centralna kontrolna komisija je klasificirala izključene člane partije v več kategorij: na običajne karieriste, na nekdanje člane antiboljševiških strank, ki so se priključili partiji po državljanski vojni in na politično nezrele, ki jim je primanjkovala osnovna marksistična izobrazba.¹⁴⁷ Boljševiško politiko so običajno določali v ozkem krogu partije. Lenin je v pismu Molotovu, tedanjemu sekretarja CK, takole zapisal: „Če ne zapremo svojih oči pred resničnostjo, moramo priznati, da proletarskega značaja politike, ki jo sedaj vodi partija, ne opredeljuje razredni sestav članstva, ampak ogromna in nedeljiva avtoriteta tiste zelo tanke plasti članov, ki jo je mogoče označiti kot staro gardo.“¹⁴⁸ To gardo je tvorilo nekaj tisoč veteranov

145 Inprekorr 37/1921, stran 331.

146 Buharin, Das Programm der KI und ihrer einzelnen Parteien. Referat na 14. plenarnem zasedanju 4. kongresa KI dne 18. novembra 1922. Inprekorr 229/1922, stran 1673.

147 Izvestija CK z dne 15. novembra 1921.

148 Lenin, Sočinenija IV/33, stran 228–230.

revolucije. Lenin je opozarjal: „Že majhno nesoglasje v tej plasti lahko zadošča, da bo njihova avtoriteta tako oslabela, da ne bodo več mogli sprejemati odločitev in obvladati položaja. Zato je nujno, da za vsako ceno ohranimo solidarnost stare garde in zavest o njeni zgodovinski misiji.“

Periodična čiščenja partije niso zadoščala. Sprejemanje novih članov je bilo treba močno omejiti. Novi člani partije so morali skozi naporno šolo preden so postali „resnični boljševiki“

LENIN UND DIE KRISEN IN DER KPdSU/B IN DEN JAHREN 1918 BIS 1921

Zusammenfassung

Der Verfasser schildert die Krisen in der KPdSU(B) in den Jahren von 1918 bis 1921 mit besonderer Berücksichtigung von Lenins Rolle bei der Überwindung dieser Krisen.

Im ersten Kapitel wird anhand von Originalquellenmaterial der Frieden von Brest-Litowsk erörtert und die Krise der Partei der Bolschewiken, die die Friedensunterzeichnung ausgelöst hat. Die Bolschewiken waren in einer sehr schweren Lage. Sie hatten einen sofortigen Frieden bitter nötig, doch konnten sie nicht auf alle Friedensbedingungen eingehen, weil sie damit die Führung der rechten Sozialrevolutionäre und den Menschewiken überlassen hätten, auch hätte die Sowjetmacht durch die bürgerlich-monarchistische Kontrarevolution gefährdet sein können. Die Sowjetpolitik in Brest-Litowsk kann als Versuch gewertet werden, zwischen der Scylla der extremen und herabwürdigenden deutschen Bedingungen und der Charybdis des Parteierfalls und der Konterrevolution zu durchbrechen. Die deutsche Regierung war sich der unhaltbaren Lage der Bolschewiken bewusst, sie war entschlossen, diese Tatsache rücksichtslos auszunutzen um die Ostfrage im imperialistischen Sinn zu lösen und um nach einem separaten Frieden mit Russland mit einer Offensive im Westen die Kriegsentcheidung herbeiführen zu können.

Eingehend schildert der Verfasser den Verlauf der Friedensverhandlungen, die Krisen zu denen es während dieser Verhandlungen gekommen ist und analysiert die Rolle von Trotzki und das Formieren der linken Kommunisten unter der Führung von Buharin. Buharin hatte sich für die Weltrevolution der Arbeiter- und Bauernmassen gegen den Weltimperialismus erklärt. Lenin und seine Anhänger forderten hartnäckig und kategorisch den Frieden. Lenin hat die Mittellinie von Trotzki und sein Beharren auf der verhängnisvollen Lösung: Den Krieg beenden ohne Frieden zu schließen! scharf angegriffen.

Im zweiten Kapitel „Diskussion über die Sindikate in der Russischen Kommunistischen Partei der Bolschewiken im Jahre 1921“ wird diese gesichtet. Krieg, Revolution, Bürgerkrieg und fremde militärische Interventionen hatten die russische Wirtschaft untergraben. Die Partei der Bolschewiken stand vor nahezu unüberwindbaren wirtschaftlichen Schwierigkeiten. Aus dieser ausserordentlich schwierigen Lage erwuchs der Kriegskommunismus. Energisches Durchgreifen war erforderlich um die allgemeine Auflösung im Land zu verhindern. Trotzki wollte den Militäerapparat für die Arbeitsmobilisierung zu nutzen. Er war der Meinung, dass es mit bewährten militärischen Methoden – der zentralen Befehlsgebung und der militärischen Disziplin, möglich sein würde das wirtschaftliche Chaos im Lande zu überwinden. In der Militarisierung der Arbeit meinte Trotzki ein funktionierendes System des Heranziehens der Arbeitermassen zur Lösung von wirtschaftlichen Problemen gefunden zu haben. Er gab den Befehl, die Truppen der Arbeiterarmee für die Durchführung von wirtschaftlichen Aufgaben zu verwenden, um damit die Massen für die Lösung der wirtschaftlichen Probleme zu gewinnen. Die Arbeitskompanien organisierte er nach dem Muster von Produktionseinheiten, die zivile Arbeit stand im Zeichen strengster Disziplin. Lenin hatte Trotzki's Politik der Militarisierung der Arbeit anfangs unterstützt, doch hatte er die von Trotzki verwendeten Methoden nicht gebilligt. Den stärksten Widerstand hatten Trotzki die Sindikate geboten, seine Gegner konnten nicht glauben, dass es möglich sein könnte, dass Getriebe der Wirtschaft mit militärischen Befehlen in Gang zu setzen. Sie waren überzeugt, dass man in einem Arbeiterstaat die Arbeiterklasse nicht mit Gewalt zur Arbeit treiben dürfe. Das ganze Jahr 1920 hindurch waren die Zeitungen voll von dieser Problematik.

Auf wirtschaftlichem Gebiet bahnte Trotzki den Stalinismus an. Er billigte die amtliche Gewalt, den amtlichen Druck im wirtschaftlichen Leben, er trat ein fuer eine totalitaere Wirtschaftspolitik und fuer die Zentralisierung der Wirtschaft. Den staerksten Widerstand gegen seine Methoden boten innerhalb der Sindikaten die ganz Linken, die aus ideologischen Gruenden Trotzki's Zentralismus und Autoritaetivitaet zurueckwiesen. Lenin meinte, dass die Sindikate unter der Leitung der kommunistischen Partei die Massen politisch bilden und sie zu moeglichst hoher Arbeitsproduktivitaet anhalten sollten. Der anarchosindikalistischen Auffassung der Arbeiteropposition trat er scharf entgegen. Die Verselbstaendigung der Sindikate wuerde eine latente Gefahr eines zunehmenden Einflusses der Sozialrevolutionaere und der Menschewiken bedeuten.

Im Fruehjahr 1920 flammte die Diskussion ueber die Rolle des Sindikats mit aller Schaefer wieder auf. Es war nicht nur von der Rolle der Sindikate die Rede, sondern auch von wesentlichen Entwicklungsfragen des Sowjetstaates. Das Problem der Sindikate loeste derart stuermische Auseinandersetzungen aus, dass sie in ihrer Dramatik den Auseinandersetzungen um die Frage der Friedensschliessung von Brest-Litowsk nicht nachstanden. Deshalb werden in der vorliegenden Abhandlung die Protagonisten der verschiedenen Plattformen dieser Auseinandersetzung eingehend behandelt. Die standpunkte von Lenin und von Trotzki zu diesem Problem waren unvereinbar. Buharin versuchte zwischen diesen beiden extremen Einstellungen eine Mittelgruppe zu bilden. Der Kampf begann als Trotzki als erster seinen Standpunkt veroeffentlichte, nach ihm Lenin und drei linke Opositionsgruppen. Die Abhandlung schildert die Auseinandersetzung und die Bildung von Fraktionen. Der Verfasser wendet sich mit besonderer Aufmerksamkeit Lenins Kritik von Trotzki, Buharin und der anarchosindikalistischen Opposition zu. Die strittigen Fragen wurden auf Parteizusammenkuenften, Tagungen und Konferenzen des Sindikats stuermisch umkaempft. Innerhalb eines Monats gelang es der Kommunistischen Partei in Petersburg und Moskau und in verschiedenen Provinzstaedten die falsche Linie von Trotzki mit ueberwaeltigender Mehrheit zurueckzuweisen. Mit der Parole des Kampfe gegen die Spaltungsfahr in der Partei gelang es den Leninisten in oertlichen Parteiorganisationen waehrend der Vorbereitungen fuer den X. Kongress der KPdSU (Bolschewiken) die Gegenstroemungen zu besiegen. Am Kongress siegte Lenins Konzept mit grosser Stimmehrheit. Der Aufstand von Kronstatt hat die Parteifuehrung genoetigt, die Partei zu konsolidieren und die linke Opposition mit drastischen Massnahmen zum Schweigen zu bringen. In dieser kritischen Zeit in 1921 wurde von der Regierung jede Opposition verboten.